

Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Cecilie Nørberg

Lomsdal- Visten nasjonalpark

Hvordan formidle kulturminnene i Lomsdal-
Visten nasjonalpark uten å belaste
verneverdiene?

Masteroppgave i kulturminneforvaltning

Veileder: Aud Mikkelsen Tretvik

Trondheim, mai 2016

Forord

Jeg ønsker å rette en takk til alle ved Velfjord museum for en minnerik praksisperiode med mange nye opplevelser og erfaringer. En stor takk til alle de 11 som stilte opp på intervju og fortalte om sine liv og hendelser i det som nå er nasjonalparken Lomsdal- Visten.

Min medstudent, Anne Marit Slette, skal også ha en stor takk for å ha delt praksisperioden sin med meg, du har vært en inspirasjon og trygg person å vende seg til når det har meldt seg spørsmål.

Jeg ønsker å rette en spesiell takk til Torild Lamo og Carl Norberg ved Lomsdal- Visten nasjonalpark, som har stilt opp på intervju og svart på utallige henvendelser. En takk også til Eva Näsman ved Sonfjället nasjonalpark for intervju og informasjon om deres arbeid i Sverige.

Min veilder, Aud Mikkelsen Tretvik, har vært til uvurderlig hjelp fra start til slutt i denne oppgaven, takk for konstruktive tilbakemeldinger.

En stor takk vil jeg også rette til mine medstudenter, gjennom 5 år har dere blitt noen av mine nærmeste venner, jeg kommer til å savne dere alle!

Den største takk vil jeg rette til min samboer, Endre Fenes. Du har vært støttende i tunge dager, lest gjennom utallige oppgaver og hatt en utrolig tålmodighet. Uten deg hadde nok ikke denne oppgaven vært et faktum.

Cecilie Nørberg
Trondheim, 17 mai 2016

Innhold

FORORD	1
1 INNLEDNING	5
1.2 TEMA OG PROBLEMSTILLING	5
1.3 SENTRALE BEGREP OG FORMULERINGER	6
1.4 AVGRENSNINGER	6
1.5 HVORFOR ER DETTE TEMAET VIKTIG?	7
1.6 OPPGAVENS STRUKTUR	8
2 TEORI	11
2.1 TEORIGRUNNLAG	11
2.3 VERNEFORMER	14
2.4 DE FØRSTE NASJONALPARKENE	15
NASJONAL UTVIKLING	16
INTERNASJONAL UTVIKLING	18
2.6 KULTURMINNER	19
FERDSEL	19
GRAVER OG KIRKEGÅRDER	20
GÅRDSBOSETNING	20
HØSTING AV FØR	20
JAKT, FANGST OG FISKE	20
KULTURMINNER UNDER VANN	20
KYSTKULTUR	21
REINDRIFT	21
RELIGION OG FOLKETRO	21
SETRING	21
SKOGBRUK	21
TURISME OG FRILUFTSLIV	22
UTMARKSBRUK	22
2.7 URØRT NATUR	22
3 METODE	27
3.1 FORSKNINGSPRAKSIS	27
3.2 KILDER OG METODER	27
3.3 INNSAMLING AV MATERIALE	27
3.4 KVANTITATIV SPØRREUNDERSØKELSE	28
3.5 KVALITATIVE INTERVJU	29
3.6 FORSKERENS KVALIFIKASJONER	31
4 KULTURMINNEFORVALTNING I NASJONALPARKEN	33
4.1 LOVVERK	33
4.2 LOMSDAL- VISTEN NASJONALPARK	34
OMRÅDET	34
NATUREN OG LANDSKAPET	34
LANDSKAP OG GEOLOGI	35
PLANTE- OG DYRELIV	35

HISTORIE OG KULTURMINNER	36
VERNEFORSKRIFT OG FORVALTNINGSPLAN	36
4.3 NASJONALPARKFORVALTERNES PERSPEKTIV	39
5 FORMIDLINGSFORSLAG	45
HJEMMESIDE OG SOSIALE MEDIER	45
INTERAKTIVT KART	48
TURPLANLEGGER	50
TURFORSLAG	51
GPS LØSNING	52
TRÅDLØS INFORMASJON	53
QR-KODER	54
INFORMASJONSTAVLER	55
GUIDEDE TURER	56
FRIVILLIG ARBEID	57
AKTIV FORMIDLING VED GÅRDER	57
INFORMASJON VED TURISTHYTTER	58
6 KOMMERSIELL AKTIVITET	61
7 SAMMENDRAG OG KONKLUSJON	65
LITTERATURLISTE	69
FIGURLISTE	77
VEDLEGG 1	79
VEDLEGG 2	81
VEDLEGG 3	83
VEDLEGG 4	85
VEDLEGG 5	87

1 Innledning

Temaet *formidling av kulturminner i nasjonalparker* har bakgrunn i praksisoppholdet mitt ved Helgeland museum, avdeling Velfjord, høsten 2015. Her arbeidet jeg og en medstudent med en utstilling rettet mot nasjonalparken Lomsdal-Visten og var i den forbindelse på en kort visitt i nasjonalparken. Under dette besøket oppdaget jeg fraværet av informasjon rundt kulturminnene i parken, både i selve parken og i informasjonen rundt parken. Når du befinner deg ved tydelige gamle ruiner, oppstår det gjerne spørsmål, ønsket om å finne svar på disse skulle vise seg å være utfordrende. Dette ønsket jeg å gjøre noe med, og gjennom dette kom jeg frem til at jeg ville skrive om formidling av kulturminner i nasjonalparker.

Interessen for kulturminner i ut- og innmark har jeg hatt lenge, da de reiser spørsmål om hva som en gang har vært her og formidler en historie. Om informasjonen rundt disse kulturminnene ikke er tilgjengelig, vil kunnskapen om den lokale fortiden forsvinne. På bakgrunn av dette har jeg et ønske om å finne metoder som kan være med på å formidle historien rundt disse kulturminnene uten at det går på bekostning av verneverdiene.

Hovedtyngden av kulturminnene i nasjonalparken er registrert med koordinater og dokumentert,¹ men svært få av de er det informasjon om tilgjengelig for besøkende av parken. Kulturminnene er en del av verneverdien til Lomsdal-Visten,² men dette kommer etter egen opplevelse ikke spesielt godt frem i informasjonen rundt nasjonalparken.

Jeg ønsker at kulturminnene i nasjonalparkene skal få en høyere oppmerksomhet og vil gjennom denne oppgaven komme med konkrete forslag til hvordan dette kan løses. Forhåpentligvis vil et økt fokus på formidling av kulturminnene føre til et høyere kunnskapsnivå om den lokale fortiden blant de besøkende i parken.

1.2 Tema og problemstilling

Overordnet problemstilling som skal belyses er: *hvordan formidle kulturminnene i Lomsdal-Visten nasjonalpark uten å belaste verneverdiene?* Viktige underspørsmål for å besvare oppgaven vil være:

- Hvilke kulturminner finnes i nasjonalparker i dag?

¹ Intervju: Torhild Lamo, nasjonalparkforvalter og Carl Norberg, SNO, Lomsdal- Visten nasjonalpark, Trofors, 27.01.2016

² Forskrift om Lomsdal- Visten nasjonalpark/Njaarken vaarjelimmiedajve, Brønnøy, Vevelstad, Vefsn og Grane kommuner, Nordland, §2, første ledd.

- Hvorfor skal kulturminnene formidles til de besøkende?
- Hvordan blir kulturminnene formidlet i dag?
- Finnes det mer hensiktsmessige måter å formidle kulturminnene på?
 - Hvilke måter kan dette gjøres på?
- Hva bør gjøres i fremtiden med kulturminnene i nasjonalparkene?

1.3 Sentrale begrep og formuleringer

Viktige begrep i denne oppgaven vil være *kulturminne*, *kulturlandskap* og *natur*.

Et *kulturminne* kan være vidt, men defineres ofte som:

Alle spor etter menneskers liv og virke i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.³

Dette vil si alle spor vi mennesker har satt fra oss i løpet av århundrene. Dette kan være ting som helleristninger, gravminner, bygninger, veifar, fartøy, forsvarsanlegg og mye mer.

Begrepet *kulturlandskap* er ikke entydig da det kan ha forskjellig type mening for forskjellige individer og grupper. Eli Heiberg definerer kulturlandskapet som landskap omformet og påvirket av mennesker. Heiberg påpeker også at det kan være vanskelig å skille mellom kulturlandskap og naturlandskap da nesten alle landskap i en viss grad er menneskepåvirket. I denne oppgaven vil kulturlandskap defineres som vårt fysiske miljø, som er utviklet over tid som et resultat av naturlige og kulturelle påvirkninger.⁴

Natur har vært en omdiskutert begrep, og kan sees på forskjellige måter, men i denne oppgaven vil natur bli definert som *den del av virkeligheten som ikke er bearbeidet av mennesket, men fremkommet ved organisk utvikling.*⁵

1.4 Avgrensninger

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Lomsdal- Visten nasjonalpark da det er her jeg var på praksis. For å se om de har mer hensiktsmessige måter å formidle kulturminner på i Sverige, i en nasjonalpark med lignende terreng, valgte jeg å besøke Sonfjället nasjonalpark. Oppgaven vil dermed i hovedsak avgrenses til Lomsdal- Visten nasjonalpark med noen eksempler fra

³ Lov av 9. Juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven), §2, første ledd

⁴ Heiberg, Eli, *Planlegging i kulturlandskapet- når bruk og vern skal kombineres*, 1999:9

⁵Store Norske Leksikon: <https://snl.no/natur> hentet 30.04.16

Sverige. Det er likevel et mål at forslagene på formidlingsfronten skal være universelle, dette vil si at de kan ha overføringsverdi til andre nasjonalparker, verneområder og andre områder uten vern.

Problemstillingen kunne vært rettet mot et langt større området enn kun nasjonalparker, for eksempel utmarksområder generelt. Bakgrunnen for å avgrense dette til nasjonalparker er todelt. På grunn av denne oppgavens tidsramme var det ikke rom for et større tema, og praksisen ved Velfjord museum gjorde det naturlig å avgrense oppgaven til nasjonalparker.

1.5 Hvorfor er dette temaet viktig?

Gjennom flere turer i både vernet og ikke-vernet natur har jeg oppdaget mangelen på informasjon rundt kulturminner- vernede eller ikke vernede. Eldre bygninger, gamle brønner – hvorfor ligger de akkurat her? Hvem bodde her? Ved flere anledninger har jeg tatt bilde av plassene jeg har passert i et forsøk på å finne noen som kanskje har kunnskap om plassen, jeg har ennå ikke lyktes med dette. Når det ikke finnes tilgjengelig informasjon om kulturminnene, vil heller ikke kunnskapen rundt disse formidles, og denne kunnskapen vil med tiden gå tapt. Ved å formidle kunnskapen rundt disse kulturminne aktivt vil ikke historien rundt kulturminnene forsvinne, og kunnskapen vil bli videreformidlet. Disse kulturminnene er en del av vår kulturarv, kulturarven utgjør vår kollektive hukommelse og gir oss kunnskap om tidligere generasjoners historie. Disse sporene er viktige grunnlag for vår forståelse og tolkning av fortiden, *og de kan hjelpe oss til å forstå vår egen tid og bidra til å forme framtiden.*⁶ På bakgrunn av dette er formidling av kulturminner viktig. Mye av fokuset i dag ligger på formidling av kulturminner ved museum eller andre institusjoner, men å oppleve kulturminnene in situ,⁷ vil by på flere dimensjoner og en helhets-opplevelse av kulturminnet. Nasjonalparker er vernet gjennom Naturmangfoldloven, og hovedtyngden av verneverdiene i Lomsdal-Visten ligger på naturverdier slik som biologisk mangfold, kystlandskap, urørte naturområder, økosystem, arter, bestander, geologiske forekomster og barskogområder.

⁶ Sørums kommune hjemmeside: <https://www.sorum.kommune.no/hvorfor-ta-vare-paa-kulturminner.5633494-329186.html> hentet 14.03.16

⁷ Å oppleve kulturminner In situ vil si å oppleve kulturminner i deres naturlige omgivelser.

I Stortingsmelding 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* nevnes et behov for *bedre integrering av kulturminneoppsyn i SNOs virksomhet*.⁸ SNO har først og fremst ansvar for å forebygge miljøkriminalitet, veilede, informere og drive skjøtsel, men de har også oppsyn med kulturminner. Fra et kulturminnefaglig perspektiv virker det som det er et behov for å sette et større fokus på kulturminnene i nasjonalparkene, det er ikke bare formidlingen som er sentral, men også dokumenteringen og registreringen av kulturminnene. Dette er det ikke rom for å diskutere i oppgaven, men Silje S. Holiløkk skrev i 2010 en masteroppgave ved NTNU som tar opp dette emnet.⁹

1.6 Oppgavens struktur

Så langt har jeg gjort rede for oppgavens problemstilling, sentrale begrep og avgrensninger, samt hvorfor dette temaet er viktig. I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for oppgavens teorigrunnlag, rammer, forskjellige landskapsvern og deres formål, samt nasjonalparkenes utvikling nasjonalt og internasjonalt. Jeg vil også i dette kapittelet gjøre rede for hvilket vern kulturminner har under nasjonalparkvernet og diskutere om begrepet «urørt natur» kan benyttes om Lomsdal-Visten nasjonalpark.

I kapittel 3 vil jeg ta opp metodene jeg har anvendt for å samle inn materialet til oppgaven og diskutere om dette kunne vært gjort på en mer hensiktsmessig måte.

Kapittel 4 vil omtale Lomsdal-Visten nasjonalpark med tilhørende lovverk og verneforskrift, samt den kvantitative undersøkelsen jeg har sendt ut til alle landets nasjonalparkforvalterne for å få deres synspunkt på problemstillingen.

I kapittel 5 fremmer jeg forslag om formidlingsmetoder i nasjonalparken hvor jeg også diskuterer fordeler og ulemper ved de forskjellige metodene. Her vil jeg også belyse andre tema som er viktig å ta med i en helhetsvurdering.

Kapittel 6 tar opp kommersiell aktivitet i nasjonalparkene, og hvilke fordeler, ulemper og muligheter som finnes ved bruk av kommersielle aktører.

⁸ Stortingsmelding nr 16, *Leve med kulturminner*, 2004-2005: 70

⁹ Holiløkk, Silje Svinaas, *Nasjonalparker- kulturhistoriske kunnskapsbanker? Kulturminneforvaltning i nasjonalparker, belyst ved eksempelet Forollhogna Nasjonalpark i Sør- Trøndelag og Hedmark*, NTNU, 2010

Kapittel 7 vil være det avsluttende kapittelet som vil inneholde ett sammendrag av oppgaven, en konklusjon på problemstilling og forslag til videre forskning.

2 Teori

I dette kapittelet vil jeg innledningsvis gjøre rede for teorimaterialet jeg har brukt, deretter vil jeg gjøre rede for de forskjellige verneformene for landskap i Norge. Videre ønsker jeg å skrive mer utdypende om utviklingen av nasjonalparker, nasjonalt og internasjonalt, og hensikten bak denne verneformen. Videre tar jeg opp hva slags kulturminner som finnes i verneområder i Norge og hva slags vern kulturminnene har i nasjonalparkene. Avslutningsvis vil jeg diskutere begrepet «urørt natur».

2.1 Teorigrunnlag

For å kunne svare på problemstillingen har jeg innhentet både muntlige og skriftlige kilder. Hovedtyngden har vært på offentlige dokumenter, utredninger, veiledere og rapporter vedrørende verneområder og kulturminner. Disse er i hovedsak utgitt av Riksantikvaren og Miljødirektoratet og er tatt med for å belyse kulturminner i nasjonalparker og andre verneområder som tema.

Som bakgrunnsliteratur for oppgaven har jeg benyttet bøker, artikler, arkivmateriale fra Statsarkivet i Trondheim og internettkilder som omhandler Lomsdal-Visten, for å sette meg inn i områdets historie.

Mangel på litteratur om formidling av kulturminner i nasjonalparker har vært stor, jeg har utvidet litteratursøket til kulturlandskap og kulturminner i utmark, da det her finnes likheter og overføringsverdi. På bakgrunn av det har blant annet boken av Eli Heiberg, *Planlegging i kulturlandskapet- når bruk og vern skal kombineres*, blitt tatt i bruk.

I tillegg til dette har jeg blant annet brukt kulturminneloven og andre bøker om kulturarv (heritage). Litteraturen er referert til underveis i teksten ved hjelp av fotnoter samt en utfyllende kildeliste lokalisert til slutt i oppgaven.

2.2 Oppgavens rammer

Veiledere

Miljødirektoratet og Riksantikvaren skrev i 2015 en veileder for å *avklare hvordan kulturminnene er beskyttet i verneområdene og hvilket ansvar forvaltningsmyndighetene har*

for å ivareta kulturminner i forvaltningen av verneområdene. Videre forklares det at de håper veilederen kan inspirere til økt kunnskap og interesse for kulturhistorien i verneområdene.¹⁰ Veilederen forteller utfyllende om de forskjellige forvaltningsmyndighetene og deres oppgaver i verneområdene, også om hva slags vern de forskjellige kulturminnene innehar under vernet. I små drypp gjennom veilederen snakkes det om tilrettelegging og informasjon om kulturminnene, men kun at dette er et ønske for å gjøre dem tilgjengelige og betydningsfulle for de besøkende.¹¹ På siste side i veilederen er det satt av en halv A4 side som tar opp temaet: informasjon, formidling og tilrettelegging. Selv om det var et overordnet ønske at veilederen skulle føre til økt kunnskap og interesse for kulturhistorien i verneområdet, er det kun satt av en prosent til hvordan kulturminnene skal informeres om, tilrettelegges og formidles. Det er ikke fremmet noen konkrete forslag til hvordan dette skal oppnås, annet enn informasjonssentrene og museene som allerede formidler kulturhistorien ved institusjonene. Å formidle historien i verneområder ved museer og lignende vil alltid være en god idé da dette kan få publikum til å rette blikket mot nasjonalparkene og andre verneområder, men det vil ikke føre til økt kunnskap hos de som kun besøker verneområdene.

Det er også utarbeidet en veileder for besøksforvaltning i norske verneområder av Miljødirektoratet. Denne veilederen skal bidra til utforming av besøksstrategier for norske nasjonalparker og andre verneområder.¹² En slik besøksstrategi er beskrevet i veilederen som:

Plan for hvordan forvaltnings-myndigheten vil gjennomføre besøksforvaltning for verneområdet. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn etc.) som er nødvendige for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde, slik at en oppnår størst mulig nytte for alle tre interesser.¹³

Veilederen omtaler viktighetene bak å utforme en besøksstrategi slik at opplevelsen til de besøkende skal bli størst mulig, *samtidig som forståelsen av verneverdiene økes og verneverdiene ivaretas.*¹⁴ Veilederen forklarer gjennomgående hvordan en besøksstrategi skal bygges opp og hvem som bør inkluderes i arbeidsprosessen.

¹⁰ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015: 3

¹¹ IBID:9

¹² Miljødirektoratet, *veileder for besøksforvaltning i norske verneområder*, 2015: 5

¹³ IBID:7

¹⁴ IBID:5

I veilederen omtales også et viktig tema: *hva er gjestenes behov?* Dette er en viktig brikke å ha på plass for å vite hva de besøkende søker i verneområdene. Forvaltningsmyndigheten trenger ikke ukritisk møte disse behovene, men ved å kartlegge hva de besøkende ønsker, vil det være lettere å utforme både besøksstrategi og en formidlingsplan.¹⁵ Et annet viktig tema veilederen omtaler, er kartleggingen av sårbar natur.¹⁶ Å kartlegge naturverdier, dyreliv og vegetasjon som kan være sårbar for økt ferdsel og belastning, vil være grunnleggende, slikt at terrenget og dyrelivet ikke vil bli skadelidende, noe som i verste tilfellet kan føre til uopprettelige skader og tap av biodiversitet. Ved å kartlegge dette vil tiltakene kunne planlegges slik at de ikke vil utfordre verneverdiene. Veilederen tar grundig opp viktighetene bak, og hvordan kartleggingen skal foregå, samt analyse av naturverdier, dyreliv og vegetasjon. I tillegg til dette omtales reiseliv, og en kartlegging av området som turistattraksjon, og hva som må vurderes for å kunne bruke nasjonalparken som turistattraksjon med mer.

Disse veilederne tar opp mange viktige aspekter med tanke på kulturminner i verneområder og hva som må tenkes på når en besøksstrategi skal formes. Formidlingsforslagene i denne masteroppgaven vil være en utvidelse av disse veilederne, da ingen av dem innehar konkrete formidlingsforslag som kan brukes i nasjonalparker for å formidle kultur- og naturminnene.

Informasjons for de besøkende

Det finnes flere informasjonssider om Lomsdal- Visten,¹⁷ men ingen av dem inneholder fullstendig informasjon om ankomst, transport, turmuligheter, overnattinger, kulturminner, naturminner og lignende. Visithelgeland.no. har noe informasjon om hoved innfalls portene til nasjonalparken, men bærer preg av at en lokalkjent har skrevet informasjonen da det her er brukt lokalnavn uten henvisning til kart eller lignende. Likevel finnes det noe som heter Turkart Helgeland som har lagt ut turer i Lomsdal-Visten.¹⁸ Dette kartet er forholdsvis oversiktlige, med noen innlagte turer og koier som er mulige å overnatte i. Likevel informerer ikke siden om historien rundt disse stedene, som blant annet Lomsdalsgården, som har en

¹⁵ IBID:13

¹⁶ IBID:18-20

¹⁷ Det gjemte landet: <http://www.detgjemtelandet.no/> og Lomsdal- Visten hjemmeside: <https://lomsdalvisten.wordpress.com/page/2/> hentet 02.05.16

¹⁸ Turkart Helgeland:

<http://tema.webatlas.no/turkarthelgeland?x=406118&y=7267252&zoom=10&layeruntrans=555,561,581,954,1057&pois=100078,100079,100103,100153,100193,100218> hentet 02.05.16

lang og innholdsrik historie om hvor hardt livet i dette landskapet kunne være.¹⁹

Problematikken med informasjon spreddt over flere kanaler fører til forvirring blant de besøkende og er noe jeg ønsker å problematisere i hoveddelen av oppgaven.

2.3 Verneformer

Det finnes flere forskjellige verneformer i Norge, i tillegg til nasjonalparker finnes det landskapsvernområdet, naturreservater, biotopvern og marine verneområder. Disse bevaringsformene blir brukt alt ettersom hva som skal bevares og hvor strengt vernet skal være.²⁰ En kort oppsummering av de forskjellige verneområdene er gitt under:

Nasjonalparker er større naturområder eller landskap uten større naturinngrep som for eksempel har særegne økosystemer. Naturen blir ofte beskrevet som vakker og parken kan inneholde truede dyrearter eller økosystemer.²¹

Landskapsvernområder er kultur- eller naturlandskap med stor kulturell eller økologisk opplevelsesverdi. Denne verneformen brukes ofte for å ivareta kulturlandskap som er aktivt i bruk.²²

Naturreservater er områder som inneholder truede dyre- eller plantearter og som kan ha særskilt naturvitenskapelig verdi. Denne verneformen er den strengeste formen for områdevern etter naturmangfoldloven.²³

Biotopvern er økologiske funksjonsområder som ivaretas for å beskytte leveområdet til bestemte dyrearter slik som gyte-, parrings- eller yngleområder.²⁴

Marine verneområder er som navnet tilsier vern av marine verneverdier. Slike verneområder kan blant annet opprettes for å ivareta økologiske funksjonsområder for en eller flere arter.²⁵

¹⁹ Turkart Helgeland: <http://www.turkarthelgeland.no/lomsdalskoia.5190264-234276.html> hentet 02.05.16

²⁰ Miljødirektoratet hjemmeside: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verneformer/> hentet 07.03.16

²¹ Store Norske Leksikon hjemmeside: <https://snl.no/nasjonalparker> hentet 07.03.16

²² Miljødirektoratet hjemmeside: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verneformer/> hentet 07.03.16

²³ Miljødirektoratet hjemmeside: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verneformer/> hentet 07.03.16

²⁴ Miljødirektoratet hjemmeside: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verneformer/> hentet 07.02.16

²⁵ Miljødirektoratet hjemmeside: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verneformer/> hentet 07.02.16

Disse områdene er vernet etter naturmangfoldloven og *skal representere et tverrsnitt av norsk natur. De inneholder også et mangfold av kulturminner, kulturmiljøer og kulturpåvirka landskap.*²⁶

2.4 De første nasjonalparkene

Den første tanken om et aktivt naturvern ble først nevnt på 1870-tallet i USA.²⁷ Bakgrunnen for opprettelsen av nasjonalparkene i USA er sammensatt og kompleks. Mye av bakgrunnen er innenfor den romantiske bevegelsen som oppfordret borgere til å oppleve natur og villmark, samtidig som amerikanerne lette etter en identitets-, og nasjonalfølelse. En annen del av bakgrunnen var at landeierne i Yosemite- området kun lot allmenheten få adgang til parken mot betaling, dette ble blant annet praktisert ved Niagara Falls. Skjøtene til landeierne ble trukket tilbake for å løse dette og Yosemite ble opprettet som en offentlig park²⁸ (statspark) eid av staten California.²⁹ Yosemite ble inspirasjonen til opprettelsen av Yellowstone og åtte år senere ble Yellowstone nasjonalpark til. Omfanget av ekspropriasjonen førte til så store protester hos landeierne at ingen lignende ekspropriasjon fant sted de neste 18 årene, likevel var Yellowstone nasjonalpark et faktum.³⁰

Australias første nasjonalpark, verdens andre sett bort i fra den midlertidige Mackinac National park i USA,³¹ ble opprettet i 1879. Royal National park ble opprettet med en noe lignende bakgrunn som Yellowstone. Hovedårsaken til opprettelsen var den store folkeveksten og de dårlige forholdene i byene. Det var derfor et ønske at innbyggerne skulle komme ut i naturen for rekreasjon og komme unna det dårlige vannet og forholdene som var i byene. I nasjonalparken ble det plantet eksotiske vekster, og det kan her sees spor etter den romantiske bevegelsen, men også et ønske om bedre folkehelse.³² Abisko nasjonalpark i Sverige (1909),³³ Thingvellir nasjonalpark på Island (1928)³⁴ og Lemmenjoki nasjonalpark i Finland (1956)³⁵ er opprettet på noen av de samme premissene, men ser ut til å legge mer vekt

²⁶ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015: 6

²⁷ Store Norske Leksikon hjemmeside: <https://snl.no/nasjonalparker> hentet 07.02.16

²⁸ National Park Service hjemmeside: https://www.nps.gov/parkhistory/online_books/anps/anps_1.htm hentet 02.05.16

²⁹ Store Norske Leksikon hjemmeside: <https://snl.no/Yosemite> hentet 02.05.16

³⁰ National Park Service hjemmeside: https://www.nps.gov/parkhistory/online_books/anps/anps_1.htm hentet 02.05.16

³¹ Mackinac park hjemmeside: <http://www.mackinacparks.com/books-publications/mackinac-national-park-1875-1895/> hentet 02.05.16

³² National museum Australia hjemmeside: http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/first_national_park hentet 02.05.16

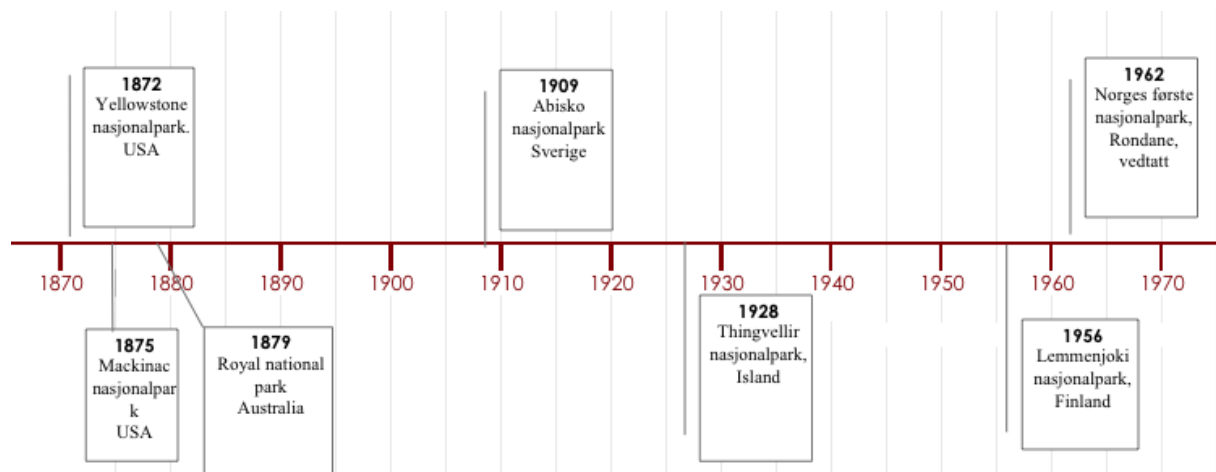
³³ Sveriges nationalparker hjemmeside: <http://sverigesnationalparker.se/en/choose-park---list/abisko-national-park/> hentet 02.05.16

³⁴ Thingvellir hjemmeside: <http://www.thingvellir.is/history/national-park-history.aspx> hentet 02.05.16

³⁵ Nationalparks Finland hjemmeside:

<http://www.nationalparks.fi/en/hikinginfinland/whattosee/historyandculture/historyofthefinnishnationalparks> hentet 02.15.16

på å bevare naturen med dens mange aspekter, noe som vil være mer lignende ønskene for bevaring i dag. Figur 2 oppsummerer opprettelsen av de nevnte nasjonalparkene.

Figur 2: Utvikling av de første nasjonalparkene i USA og Australia, samt de første nasjonalparkene i Sverige, Island, Finland og Norge.

Nasjonal utvikling

Det første stortingsvedtaket om bevaring av natur i Norge ble fattet i april 1884 og omhandlet statens kjøp av *Laurvig bøgeskog* i Vestfold.³⁶ I tiden etter dette og frem mot 1975 var fokuset stort sett rettet på naturminner, som eldre trær og arter, sett bort i fra forslaget om opprettelsen av 16 nasjonalparker i 1964.³⁷

I 1910 ble Norges første naturfredningslov vedtatt, som åpnet for å frede *naturrekomster av vitenskapelig eller historisk betydning*.³⁸ Tre år senere, i 1914, ble naturvernarbeidet organisert i landets første miljøorganisasjon, Landsforeningen for Naturfredning i Norge, nå Norges naturvernforbund.³⁹ I årene som fulgte, ble det fremmet forslag til blant annet opprettelsen av nasjonalparker, men dette ble ikke vedtatt.⁴⁰ I 1954 kom en ny naturfredningslov som erstattet loven av 1910, ved denne loven ble mulighetene for områdefredning utvidet og åpnet for mulighet til å verne natur også grunnet områdets *naturskjønnhet og egenart*.⁴¹ Under denne loven ble Norges første nasjonalpark, Rondane, vedtatt i 1962, 50 år senere enn våre naboland.⁴² Opprettelsen av Rondane nasjonalpark hadde

³⁶ Miljødirektoratet hjemmeside: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Vern-for-og-na/> hentet 07.03.16

³⁷ Miljødirektoratet hjemmeside: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Vern-for-og-na/> hentet 07.03.16

³⁸ Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern hentet 25.01.16

³⁹ Naturvernforbundets hjemmeside: http://naturvernforbundet.no/om_naturvernforbundet/naturvernforbundets_historie/ hentet 30.04.16

⁴⁰ Sel Historie hjemmeside: http://www.selhistorie.no/fjellet_i_sel/rondane_nasjonalpark_debatten_om_opprettig_av_den_første_nasjonalparken_i_landet.html hentet 02.05.16

⁴¹ Store Norske Leksikon hjemmeside: <https://snl.no/naturvernloven> hentet 25.01.16

⁴² Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern hentet 25.01.16

bakgrunn i lokalt engasjement, og ikke statlige interesser, det lokale engasjementet grunnet i ønsket om å bevare området for villreinen, og restriksjoner på ferdsel i området.⁴³ Dette er en forskjell mot bakgrunnen for opprettelsene av de første nasjonalparken som stort sett var med tanke på rekreasjon, turisme og identitetsfølelse. I USA tok statens ansvaret for opprettelsen av de første nasjonalparkene, ved å sørge for tilgang til områdene for allmennheten slik at de lokale landeierne ikke skulle ekskludere de som ikke kunne betale. I Rondane nasjonalpark tok de lokale opp arbeidet for nasjonalparken for å beskytte dyrelivet. Likevel endret verneverdiene seg etter en overføring av saken til den nyopprettede stillingen som naturverninspektør i 1960. Her ble det frontet at Norge som nå var et industrialisert land, skulle verne natur, slik som alle andre industrialiserte land. Dette ble dermed de viktigste verneargumentene, selv om villreinen var hovedårsaken til engasjementet.⁴⁴

I Norge ble det fra 1950-tallet klart at en stadig økende befolkningsvekst kom til å resultere i et sterkere press på naturen og dens ressurser. Fremveksten av det moderne industrisamfunnet og den hurtige utbyggingen av boligområder, industriområder og infrastruktur økte stadig.⁴⁵ Landskapsendringene førte blant annet til reduksjon av kulturhistorisk materiale og artsmangfold, dette førte igjen til en utbygging av den offentlige administrasjonen innenfor natur og miljøvern i Norge.⁴⁶

Statens naturvernråd ble opprettet i 1955 og fungerte som rådgivende organ for Miljøverndepartementet da det ble opprettet i 1972, da ved navnet Statens Naturforvaltningsråd (rådet ble lagt ned i 2002).⁴⁷ Miljøverndepartementet ble et apparat som kunne jobbe effektivt med områdevern, og fra 1975 ble det arbeidet med fylkesvise verneplaner for de mest sårbare naturtypene.⁴⁸ Det offentlige natur- og miljøvernarbeidet ble etter hvert styrket ved opprettelsen av flere organer. Statens forurensningstilsyn, direktoratet for naturforvaltning og miljøvern avdelinger underlagt fylkesmannen i fylkene ble alle opprettet fra 1974-1982.⁴⁹ Fra 1970-tallet er også natur- og miljøvern blitt en integrert del av

⁴³ Sel Historie hjemmeside:

http://www.selhistorie.no/fjellet_i_sel/rondane_nasjonalpark_debatten_om_opprettning_av_den_forste_nasjonalparken_i_landet.html hentet 03.05.16

⁴⁴ Sel Historie hjemmeside:

http://www.selhistorie.no/fjellet_i_sel/rondane_nasjonalpark_debatten_om_opprettning_av_den_forste_nasjonalparken_i_landet.html hentet 03.05.16

⁴⁵ Heiberg, 1999:7

⁴⁶ Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 hentet 19.02.16

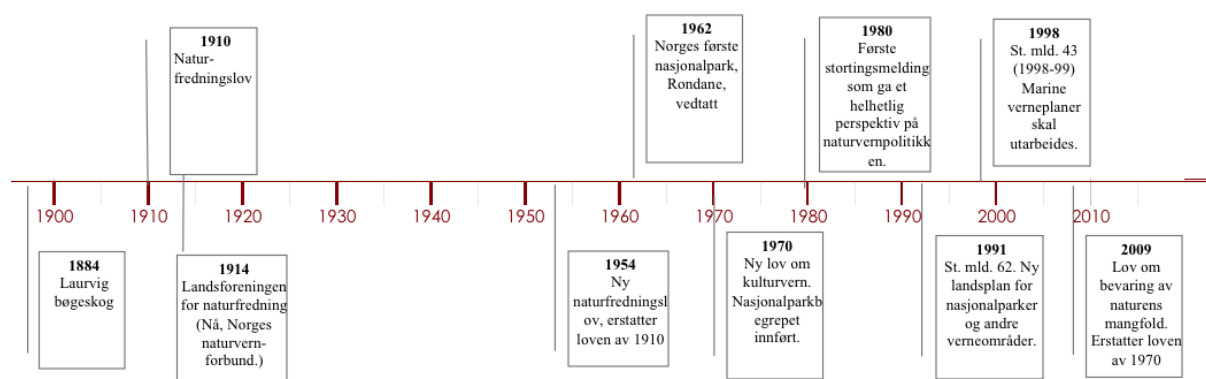
⁴⁷ Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 hentet 19.02.16

⁴⁸ <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Vern-for-og-na/> hentet 07.03.16

⁴⁹ Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 hentet 19.02.16

undervisningen i skolen og flere studieretninger er opprettet innenfor samme tematikk.⁵⁰ På slutten av 1990-tallet ble det øremerkede midler gitt til kommunenes natur- og miljøvernarbeid for å opprette egne stillinger som miljøvernledere.⁵¹

Arbeidet med å opprette nasjonalparker ble forankret i stortingsmelding 62 (1991-1992), *ny landsplan for nasjonalparker og større verneområder i Norge*.⁵² Stortingsmeldingen omhandler både nye og allerede eksisterende nasjonalparker. En oppsummering av milepælene i utviklingen av norske nasjonalparker er gjengitt i Figur 2 under.

Figur 3: Utviklingen av et naturvern i Norge frem mot de første nasjonalparkene og naturvernet i dag

Internasjonal utvikling

I 1972 arrangerte FN den første store miljøvernkonferansen i Sverige, dette resulterte i opprettelsen av UNEP (United Nations Environmental Programme), et eget natur- og miljøvernorgan innen FN, stasjonert i Kenya.⁵³ Organisasjonen oppretter retningslinjer for samarbeid i natur- og miljøvernspørsmål og arbeider som rådgivende organ innenfor området.⁵⁴ Etter dette ble det i 1983 opprettet en Verdenskommisjon for miljø og utvikling (også kalt Brundtlandkommisjonen).⁵⁵ Her ble det arbeidet mot å kartlegge globale miljøproblemer og foreslå utviklingsstrategier som ville være med å løse både miljø- og fattigdomsproblemer.⁵⁶ UNCED-konferansen, som var FNs konferanse om miljø og utvikling i Rio de Janeiro, Brasil 1992, og verdenstoppmøtet (jmf. WSSD) i Sør-Afrika i 2002 er noen av de konferansene som har videreført kommisjonens arbeid. Dette resulterte blant annet i vedtakelse av bevaring av biologisk mangfold og utarbeidede handlingsplaner for det 21.

⁵⁰Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 hentet 19.02.16

⁵¹Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 hentet 19.02.16

⁵² Stortingsmelding 62, *ny landsplan for nasjonalparker og større verneområder i Norge*, 1991-1992

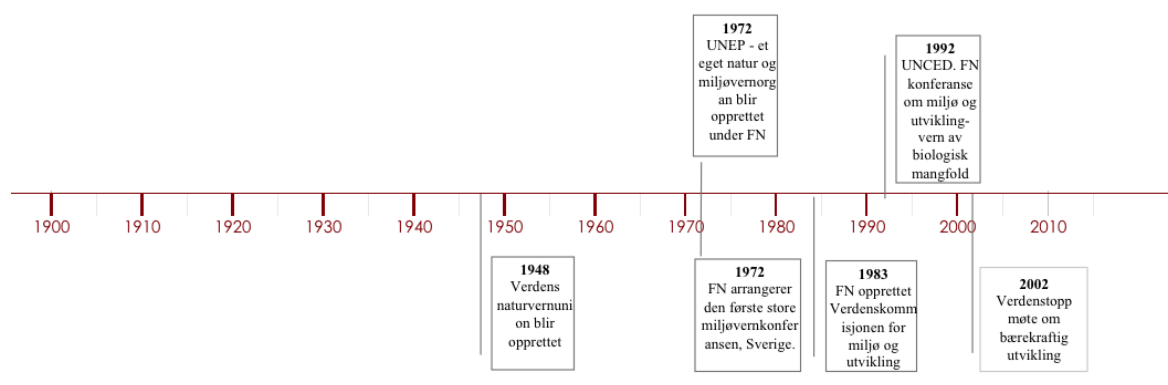
⁵³ Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 henter 19.02.16

⁵⁴Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/FNs_milj%C3%B8program/UNEP hentet 19.01.16

⁵⁵ FN hjemmeside: <http://www.fn.no/Tema/Baerekraftig-utvikling/Baerekraftig-utviklings-historie> hentet 30.04.16

⁵⁶ FN hjemmeside: <http://www.fn.no/Tema/Baerekraftig-utvikling/Baerekraftig-utviklings-historie> hentet 19.02.16

århundret.⁵⁷ I ettertid er det vedtatt en rekke internasjonale miljøkonvensjoner som blant annet arbeider for begrensning av forurensning i internasjonale farvann, tiltak mot klimaendringer, vern av våtmark, beskyttelse av ozonlaget og arbeid mot handel med truede dyrearter.⁵⁸ Tidslinjen illustrerer hovedutviklingene av den internasjonale utviklingen i figur 3.

Figur 4: Utviklingen av et naturvern på verdensbasis.

2.6 Kulturminner

Det finnes ingen eksakt oversikt over kulturminner i nasjonalparker, men oversikt over kulturminner i verneområder vil kunne brukes da nasjonalpark er et slikt verneområde.

Veilederen for kulturminner i nasjonalparkene har delt kulturminnene i verneområder inn i 13 kategorier, hvorav noen av dem har direkte overføringsverdi til Lomsdal- Visten nasjonalpark. Jeg vil følgende sammenligne disse 13 kategoriene med hvilke kulturminner som eksisterer i Lomsdal- Visten.

Ferdsel

Spor fra blant annet handel, seterdrift og friluftsliv er godt synlig i Lomsdal- Visten nasjonalpark gjennom stier som er markerte med varder for å vise vei.⁵⁹ Gjennom ett av intervjuene forteller intervjuobjektet at da hun var liten, kom det ofte mennesker gående forbi gården, og ettersom de bodde på toppen av en bratt oppstigning, tok de seg ofte en pause da de kom til gården deres. Ofte hadde de også en liten skvett på lur til de forbigående som gjerne fortalte litt om seg selv.⁶⁰

⁵⁷ Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 hentet 19.02.16

⁵⁸ Store Norske Leksikon hjemmeside: https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern#menuitem10 hentet 19.02.16

⁵⁹ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015:44

⁶⁰ Intervju, Kvinne 1945, tidligere beboer i Lomsdal- Visten nasjonalpark, Velfjord 17.11.15

Graver og kirkegårder

Graver finnes fra alle tidsepoker og finnes i mange forskjellige utforminger, alt fra gravrøyser til mer tradisjonelle samiske gravsteder.⁶¹ Det er ikke registrert eller dokumentert graver innad i Lomsdal- Visten, men med tanke på den lange historien som finnes i området, vil det trolig finnes om det blir utført registreringsarbeid i området.⁶²

Gårdsbosetning

I Lomsdal- Visten har det eksistert flere gårder som har vært i drift helt til slutten av 1900-tallet, én av disse gårdene gikk under navnet Strompdal. På gården Strompdal var folkeminnesamleren, botanikeren og ordføreren Knut Strompdal siste beboende før sin død i 1954.⁶³ Utenfor gården fantes det tidligere mange forskjellige typer arter blomster, busker og bærvekst som Strompdal hadde anskaffet fra fjern og nær,⁶⁴ det finnes fortsatt spor etter disse vekstene, blant annet bringebærbuskene som det vokser bær på hver sommer.⁶⁵

Høsting av fôr

*Slåttenger, slåttemyrer, lauvingstrær, slåttebuer, utløer og stakketufter er kulturminner fra utmarksslått og annen høsting.*⁶⁶ På flere av gårdene i det som nå er nasjonalpark har det vært drevet med myrslått, blant annet på både Strompdalen- og Lomsdalen- gård. Det er funnet rester etter utmarksløer i parken, disse er påvist, men stort sett ikke synlige i terrenget lenger.⁶⁷

Jakt, fangst og fiske

Hovednæringen kom tidligere fra fangst og fiske.⁶⁸ Dette reflekteres godt i Lomsdal- Visten nasjonalpark da det er funnet både fangstgroper og ledegjerder i nasjonalparken, blant annet fra den samiske veidekulturen.⁶⁹

Kulturminner under vann

Selv om Lomsdal- Visten nasjonalpark har mange innsjøer og har en lang kyststripe er det ikke foretatt undersøkelser for å dokumentere hva som finnes under vannoverflaten, her vil

⁶¹ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015:44

⁶² Mail mottatt 04.04.16, Torhild Lamo

⁶³ Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/strompdalen> hentet 21.04.16

⁶⁴ Intervju, Kvinne 1945, tidligere beboer i Lomsdal- Visten nasjonalpark, Velfjord 17.11.15

⁶⁵ Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/strompdalen> hentet 21.04.16

⁶⁶ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015:44

⁶⁷ Mail mottatt 04.04.16, Torhild Lamo

⁶⁸ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015: 44

⁶⁹ Intervju med Torhild Lamo, nasjonalparkforvalter Lomsdal- Visten nasjonalpark, Trofors, 27.01.2016 og Intervju, Kvinne 1945, tidligere beboer i Lomsdal- Visten nasjonalpark, Velfjord 17.11.15

det også være diskutert hva som blir ansett som et kulturminne, er avfallet som de besøkende for 20 år siden kastet i vannet kulturminner? Det finnes likevel båter som kjent har sunket og det skal være et tysk fly som gikk ned her under andre verdenskrig, dette flyet er ikke registrert da det spriker veldig i opplysningene om hvor det skal ha gått ned.⁷⁰

Kystkultur

Lomsdal-Visten har en lang kyststripe langs den østlige kysten av Velfjorden, kulturminner som vanligvis kan finnes på slike steder er blant annet fyrstasjoner, havner, fiskevær og rorbuer.⁷¹ Det er som tidligere nevnt ikke gjort undersøkelser under vannoverflaten, men det gikk tidligere rutebåt med post i dette området som hadde egen kai å legge til.

Reindrift

Det har vært mye samisk aktivitet i Lomsdal- Visten nasjonalpark, det finnes tydelige spor etter samer som har drevet med reindrift i området. Det er merker etter tidligere teltplasser, og ledegjerder til reinen kan også finnes i nasjonalparken.⁷²

Religion og folketro

*Kulturminner med opphav i religion og folketro kan både være formet av mennesker og være naturlige formasjoner som har forestillinger knyttet til seg.*⁷³ Dette kan for eksempel være helleristninger eller annen bergkunst og naturformasjoner. I nasjonalparken er det blant annet funnet runebommer som stammer fra samekulturen i området.⁷⁴ Det er også funnet flere samiske offerplasser innad i nasjonalparken.⁷⁵

Setring

Seterbuer ble brukt som «base» for beite- og høstningsbruken i norsk landskapsbruk i lang tid,⁷⁶ dette er det tydelige tegn på i hele Lomsdal-Visten. De mest synlige ligger under Grane kommune og heter Skjørlegdsætra og Holmvassetra.⁷⁷

Skogbruk

Spor etter skogbruk kan ofte være dammer, renner eller kanaler etter fløtningsanlegg og koier i forbindelse med tømmerdrift.⁷⁸ Det finnes rester etter en fløterdam flere steder i

⁷⁰ Mail mottatt 04.05.16, Torhild Lamo

⁷¹ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015: 45

⁷² Intervju, Kvinne 1945, tidligere beboer i Lomsdal- Visten nasjonalpark, Velfjord 17.11.15

⁷³ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015: 46

⁷⁴ Intervju, Kvinne 1945, tidligere beboer i Lomsdal- Visten nasjonalpark, Velfjord 17.11.15

⁷⁵ Mail mottatt 04.05.16, Torhild Lamo

⁷⁶ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015:46

⁷⁷ Mail mottatt 04.05.16, Torhild Lamo

⁷⁸ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015:46

nasjonalparken, blant annet i Skjørlegda, det finnes også flere skogsstuer som fortsatt står, den eldste ved navnet Vesterdalshytta som nå er åpen for de besøkende.⁷⁹

Turisme og friluftsliv

Tidligere friluftsliv og turisme har satt spor i områder i form av turisthytter, hotell, skysstasjoner og telting.⁸⁰ I nasjonalparken brukes varding for veivisning, og noen av disse vardene er oppført for friluftsliv. Det finnes også en hytte i området, Langvassbua i Sørvasdalen, som er den eldste hytta oppbygd for friluftsliv.⁸¹

Utmarksbruk

Kulturminner i forbindelse med utmarksbruk kan være *kull- og tjæremiler, steinbrudd, torvtak, jernvinneplasser, isdammer, gruver og bergverk*.⁸² Torvtak har vært brukt aktivt i Lomsal- Visten og finnes blant annet på Stavassgården.

Disse 13 punktene for kulturminner i verneområder viser mangfoldet av kulturminner som finnes i Lomsdal- Visten. Likevel må det nevnes at kategoriene ikke er heldekkende. I nasjonalparken ligger det en høyspentledning (denne skal fjernes), denne må anses som et kulturminne, selv om den er fra nyere tid vil den være spor etter mennesker og være med på å vise utviklingen i nasjonalparken. Kategoriene virker også noe overlappende, blant annet vil setring og utmarksbruk kunne settes under én kategori da disse ofte er brukt i samme forbindelse. Her kunne også høsting av fôr gått under da dette ofte kom fra utmarksslått. I tillegg til dette må en ny kategori som kan innlemme nyere tids kulturminner som høyspentledning opprettes. Denne bør likevel ikke kalles nyere tids kulturminner da dette vil være en for vid definisjon.

2.7 Urørt natur

I dette del-kapittelet ønsker jeg å ta opp spørsmålet om Lomsdal- Visten kan bli omtalt som *urørt natur*. Jeg ønsker å ta opp dette temaet da Lomsdal-Visten ofte blir omtalt som *urørt natur*, og spørsmålet er viktig da det kan være avgjørende for konteksten publikum vil se nasjonalparken i og hvorfor nasjonalparker blir opprettet.

⁷⁹ Mail mottatt 04.05.16, Torhild Lamo og Turkart Helgeland hjemmeside: <http://www.turkarthelgeland.no/vesterdalshytta.5190665-234360.html> hentet 04.05.16

⁸⁰ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015:46

⁸¹ Mail mottatt 04.05.16, Torhild Lamo

⁸² Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015:46

Fossefall, gammelskog, kulturlandskap, værharde fjellområder og undersjøiske tareskoger – variasjonen av naturtyper og landskap i dette landet er fortsatt stor, men den er sårbar og den forsvinner i rekordfart.⁸³

Dette forteller naturvernforbundet og her ligger noe av baktanken med nasjonalparkvern, ivareta det som holder på å gå tapt. Hovedmotivet for å opprette nasjonalparker er derimot å forhindre inngrep i større, *urørte naturområder*.⁸⁴ Men er disse områdene så urørte?

Selv om nasjonalparken i dag kan fremstå som «urørt» for det utrente øyet, vil de som har sett nærmere på historien og har erfaring med å se spor etter mennesket i naturen, se at dette ikke er tilfellet. Dette synet vil jeg argumentere for i de kommende avsnittene.

INON (inngrepsfrie naturområder i Norge) har registrert områder i Norge som ligger 1 km eller mer unna tyngre tekniske inngrep.⁸⁵ De som trolig startet med slike registreringer presenterte i 1970 et kart over Norge med områder som ligger med enn 5 km fra noen veg, dette arbeidet ble nok videre inspirert av USAs «The Wilderness act»⁸⁶ fra 1964 som var en definisjon av villmark i USA og beskyttet 36 000 kvadratkilometer land.⁸⁷ På starten av 1900-tallet ble det gjennomført en registrering av «urørt natur» i Aust-Agder ved hjelp av kart-teknikk, her ble det innført 2 nye soner for registrering; sone 1-3 km fra tyngre menneskelige inngrep, sone 3-5 km fra plass mennesker har gjort tyngre inngrep i naturen, dette ble senere gjennomført i hele landet gjentatte ganger de neste årene.⁸⁸ Definisjonen av tyngre teknisk inngrep er veldig flytende og trenger å problematiseres. Tyngre tekniske inngrep defineres som *inngrep som endrer den opprinnelige naturtilstanden på en måte som gjøre det vanskelig eller umulig å bringe den tilbake*.⁸⁹ Dette er en meget upresis definisjon som gir mye rom for forskjellig tolkning. Hvilken tilstand skal betraktes som opprinnelig?

Tyngre tekniske inngrep er også et begrep som har rom for problematisering. Flere av de inngrepene som omtales som tyngre, vil være mulig å reversere uten varige skader på naturen, blant annet høyspentledninger.⁹⁰ Et tredje aspekt ved tyngre tekniske inngrep er også det som

⁸³ Naturvernforbundet hjemmeside: http://naturvernforbundet.no/naturvern/vern_av_naturomrader/ hentet 30.03.16

⁸⁴ Samarbeidsrådet for biologisk mangfold hjemmeside: <http://www.sabima.no/ulike-typer-vern> hentet 29.04.16

⁸⁵ Miljødirektoratet hjemmeside: <http://inonkart.miljodirektoratet.no/inon/kart> hentet 05.05.16

⁸⁶ Sandström, Camilla, Hovik, Sissel, Falleth, Eva Irene (red), *Omstridd natur, trender og utmaningar i nordisk naturförvaltning*, Umeå, 2008: 64

⁸⁷ Wilderness, the university of Montana hjemmeside: <http://www.wilderness.net/nwps/legisact> hentet 05.05.16

⁸⁸ Sandström, Hovik, Falleth, 2008: 64

⁸⁹ Skjeggdal, Terje, Arnesen, Tor, Kveli, Jens, Markhus, Guri, Thingstad, Per Gustav, Wollan, Gjermund, Aasetre, Jørund, *Inngrepsfrie naturområder som verktøy for arealförvaltning*, Steinkjer, 2005 <http://generator.firmanett.no/tforsk/doc/No_6_05_2.pdf> s. xii, hentet 05.05.16

⁹⁰ Sandström, Hovik, Falleth, 2008: 66

ikke går innenfor denne kategorien, hytter blir for eksempel ikke regnet som tyngre tekniske inngrep, selv om skadene etter slike hytter kan være betydelige.⁹¹ Så selv om landskapet har bebyggelse vil områdene fortsatt være urørt?

Begrepet består av to ord, «urørt» og «natur», hva betyr ordene hver for seg og sammensatt? Ved ett oppslag i bokmålsordboka kommer definisjonen på «å røre/ berøre» opp som «det å røre ved, tangere».⁹² Natur er et omdiskutert ord, men ifølge *Store norske leksikon* betyr natur «den del av virkeligheten som ikke er bearbeidet av mennesket, men forekommer ved organisk utvikling».⁹³ I lett sammenfatning vil dette si at «urørt natur» er det som er ikke er skapt eller berørt av mennesket.

Om begrepene *urørt*, eller *vesentlig urørt*, blir tatt for bokstavelig, vil det være utfordrende å finne områder i norsk natur som mennesker ikke har satt spor i landskapet.⁹⁴ Områder som har vært brukt som beiteområder, ferdselsårer, jakt, fangst, fiske og sankning, vil naturligvis ha satt avtrykk i naturen og påvirket vegetasjonen.⁹⁵ Lomsdal- Visten har hatt et yrende menneskeliv gjennom tidene, dette bekreftes både av intervjuobjekt og informasjon som finnes ved Statsarkivet i Trondheim. I brandtakstprotokollen fra Velfjord lensmannsdistrikt, finnes gården Storbørja,⁹⁶ som nå er en del av Lomsdal- Visten nasjonalpark.⁹⁷ I Brandtakstprotokoll fra Velfjordens lensmannsdistrikt, står det skrevet om gården Strompdal,⁹⁸ som nå er en av de mest besøkte plassene i Lomsdal- Visten, og antas bygd opp på midten av 1600-tallet.⁹⁹ Videre i protokollene nevnes det flere gårder som i dag er forlatt, men som i aller høyeste grad har satt spor i naturen rundt. Det finnes her ikke bare husmannsplasser, men også spor etter samiske bosetninger.¹⁰⁰

Om bildet utvides ytterligere, til de ytre påvirkningene av naturen som for eksempel klimaendringene, vil mennesket også kunne spores her. Aktivitetene vår kan spores i regnet, i vinden og i solstrålenes kraft,¹⁰¹ dette bekreftes også av naturvernforbundet som forteller at

⁹¹ Utmark hjemmeside: http://www.utmark.org/utgivelser/pub/2005-2/art/Skjeggedal_og_Arnesen_Utmark_2_2005.html hentet 05.05.16

⁹² Bokmålsordboka hjemmeside: http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=%C3%A5+r%C3%B8re&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge hentet 30.04.16

⁹³ Store Norske Leksikon hjemmeside: <https://snl.no/natur> hentet 30.04.16

⁹⁴ Norges offentlige utredninger (NOU), *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (naturmangfoldloven)*, 2004: 28:154

⁹⁵ NOU 2004: 28:154

⁹⁶ Brandtakstprotokoll, Velfjord lensmannsdistrikt, Nordland fylke, Storbørja, G.nr. 75, B.nr. 1, 1935: 281

⁹⁷ Brandtakstprotokoll fra Velfjord lensmannsdistrikt, Nordland fylke, 1935: 281

⁹⁸ Brandtakstprotokoll, Velfjordens lensmannsdistrikt, Søndre helgelands fogderi G.nr 73, B.nr 1, 1901: 85

⁹⁹ Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/strompdalen> hentet 21.04.16

¹⁰⁰ Intervju Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁰¹ Forskerforum hjemmeside: <http://www.forskerforum.no/wip4/menneskeskapt-natur/d.epl?id=2162342> hentet 30.04.16

konsekvensene av klimaendringene vil føre til høyere temperaturer, mer nedbør og høyere vannstand.¹⁰² Slike temperaturendringer og økt nedbør vil være med å forandre vegetasjonen i norsk natur.¹⁰³ Om du ser på den norske naturen og ekskluderer alt som er påvirket av det overnevnte vil det ikke være noe igjen å kalle *urørt natur*. Så lenge nasjonalparken omtales som helhet, vil det ikke kunne betegnes som *urørt*, om de ytre påvirkningene tas med vil det ikke være noen området igjen som dette begrepet kan tilegnes.

Selv om den menneskelige påvirkningen i Lomsdal- Visten kan være lite synlig i noen områder, vil begrepet *urørt natur* både være misvisende og feil da det her finnes både direkte og indirekte påvirkning fra mennesker. Ved å omtale nasjonalparken som *urørt* kan også de besøkende tro det ikke finnes kulturminner her, noe som kan føre til ødeleggelser av kulturminner i vanvare og tap av historisk kunnskap. Innen naturforvaltningen i Norge virker det klart at det er hensiktsmessig å beskytte og verne *urørt natur* gjennom bruk av begrepet i loven og flere offentlige publikasjoner, samtidig som det er stor enighet for at en slik natur ikke kan eksisterer.¹⁰⁴ Formidling av kulturminner kan ikke implementeres før det erkjennes at kulturminner er en del av landskapet i Lomsdal- Visten. Begrepet *tilnærmet urørt natur* vil derfor være mer passende da det tillater formidling av kulturminner samtidig som det appellerer til friluftinteresserte, dette begrepet blir også brukt av flere instanser.¹⁰⁵

¹⁰² Naturvernforbundet hjemmeside. http://naturvernforbundet.no/__cparticleid__16032/ hentet 30.04.16

¹⁰³ NOU 2004: 28:154

¹⁰⁴ Sandröstöm, Hovik, Falleth (red), 2008: 72

¹⁰⁵ Miljøstatus hjemmeside: <http://www.miljostatus.no/inngrepsfri-natur> og Regjeringens hjemmeside https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/urort_natur_forsvinner_i_mindre/id254062/ hentet 30.04.16

3 Metode

Dette kapittelet tar for seg hvilke kilder og metoder som er anvendt for å svare på oppgavens problemstilling.

3.1 Forskningspraksis

Med bakgrunn i praksisen ved Velfjord museum høsten 2015 samlet jeg og min medstudent inn informasjon gjennom intervju av mennesker som har vært bosatt eller brukt Lomsdal-Visten aktivt gjennom oppvekst, eller som har hatt familie der. Dette arbeidet var rettet mot oppbyggingen av en utstilling ved museet, om livet i det som nå er nasjonalpark, likevel har noe av informasjonen fra disse intervjuene vært anvendbar i oppgaven.

3.2 Kilder og metoder

Jeg har valgt å bruke et bredt spekter av kilder i oppgaven, det er innhentet både muntlige og skriftlige kilder. Hovedvekten av de skriftlige kildene er hentet ved Statsarkivet i Trondheim og gjennom Miljødirektoratet sine publikasjoner. De muntlige kildene er hentet fra ansatte ved de gitte nasjonalparkene og tidligere beboere/brukere i Lomsdal- Visten. Jeg har også gjennomført en kvantitativ spørreundersøkelse blant nasjonalparkforvalterne i Norge, denne undersøkelsen står nærmere forklart i delkapittel 3.4.

3.3 Innsamling av materiale

Jeg har funnet lite informasjon rundt formidling av kulturminner i nasjonalparker. Det finnes en del som omhandler bevaring og skjøtsel av disse kulturminnene, men hvordan de skal formidles til besøkende av parken, er mangelfullt beskrevet. Jeg har forsøkt å lete i internasjonal litteratur, men da de har et annet syn på formidling i nasjonalparker i utlandet, har disse forslagene vært med så tunge inngrep at jeg har ikke sett det mulig å bruke dem. I USA er det blant annet normalt å ha veier i nasjonalparkene, noe som vil være høyst uaktuelt i Norge.¹⁰⁶

På bakgrunn av manglende litteratur ønsket jeg å intervju noen som arbeidet med dette og tok dermed kontakt med nasjonalparkforvalterne ved de gitte nasjonalparkene. Jeg tok også kontakt med en representant fra Statens naturoppsyn (heretter SNO) for å intervju de, da SNO arbeider med tilsyn med naturtilstander og menneskets adferd i naturen, men også

¹⁰⁶Store Norske Leksikon hjemmeside: <https://snl.no/nasjonalparker> hentet 06.05.016

registrering, overvåkning og skjøtsel på oppdrag av forvaltningsmyndighetene.¹⁰⁷ SNO vil dermed på bakgrunn av sitt arbeid også ha mye innsyn i hvordan nasjonalparken blir brukt og hvordan kulturminnene blir ivaretatt og formidlet.

Intervjuene ble gjennomført i januar og februar, våren 2016, sett bort i fra de som ble gjort under praksisperioden i oktober og november 2015.

3.4 Kvantitativ spørreundersøkelse

Jeg så tidlig at oppgaven kom til å bli begrenset til én nasjonalpark i hvert land, det vil si en nasjonalpark i Norge og en i Sverige, dette på bakgrunn av tid og rom i oppgaven. Gjennom valg av to nasjonalparker blir den generelle informasjonen om nasjonalparker svært begrenset. I et forsøk på å få et mer omfattende perspektiv valgte jeg derfor å gjennomføre en kvantitativ undersøkelse for å se om forholdene i Lomsdal- Visten vil være på linje med de andre nasjonalparkene i landet. Jeg hadde et ønske om å gjennomføre den samme undersøkelsen blant nasjonalparkforvalterne i Sverige, men etter flere forsøk for å få tak i mailadresse til samtlige viste seg å være for tidskrevende.

Oppbygging av selve undersøkelsen starter med grunnleggende informasjon om personen som avgir svar, for å videre spørre om det finnes kulturminner i deres nasjonalpark. På spørsmål om det finnes kulturminner i deres nasjonalpark er det ingen som har svart nei, men hadde dette vært tilfellet, ville de bli sendt til slutten av undersøkelsen slik at de ikke ville forringe de neste svarene. De videre spørsmålene i undersøkelsen gikk ut på hvordan kulturminnene i nasjonalparken blir formidlet i dag, i hvilken grad nasjonalparkforvalterne synes kulturminnene blir formidlet og hvordan de synes dette ideelt sett bør gjøres. Dette var fordelt over 16 spørsmål hvor de avslutningsvis kunne komme med tilleggskommentarer om noe skulle vært utelatt i undersøkelsen. Resultatene av undersøkelsen har gitt meg god innsikt i hvordan situasjonen er i dag og hva som kan gjøres for å forbedre den. Resultatene vil bli omtalt i hoveddelen av oppgaven.

Undersøkelsen ble sendt til alle nasjonalparkforvaltere i Norge. Bakgrunnen for valg av nasjonalparkforvalterne var fordi det er de og SNO som arbeider med opplegget i og rundt kulturminnene i nasjonalparkene. For å være sikker på at jeg skulle få ærlige svar, valgte jeg å

¹⁰⁷ Statens naturoppsyn hjemmeside: <http://www.naturoppsyn.no/> hentet 08.02.16

gjøre undersøkelsen anonym, så de ikke ville svare vagt i tilfellet dette ville komme tilbake til dem. Undersøkelsen er besvart av 28 personer, men flere av disse har ansvar for mer enn én nasjonalpark, trolig er undersøkelsen besvart av 41/ 44 nasjonalparker.

I analysedelen blir statistikken fra undersøkelsen presentert for å se om det er en realitet at kulturminnene blir for lite prioritert i en formidlingssammenheng i nasjonalparkene. Her gjør jeg også rede for om det er ønskelig med videre arbeid på dette temaet.

3.5 Kvalitative intervju

Gjennom intervjuene har jeg fått førstehånds informasjon om hvordan nasjonalparkene blir drevet og hvilket regelverk som brukes til å formidle og bevare området. Dette påstår jeg med bakgrunn i at det er disse personene som til daglig arbeider med nasjonalparkene og som vil ha mest innsikt i hvordan ting blir handtert i praksis.

Jeg har valgt å bruke intervju som en del av forskningsmetoden min da dette er en god måte å samle inn informasjon om man velger de rette intervjuobjektene. I boken *Det kvalitative intervjuet- fra vitenskapsteori til feltarbeid*, forteller forfatteren at intervjuet er den dominerende metoden innenfor kvalitativ forskning.¹⁰⁸

Hvordan spørsmålene presenteres og hvilken bakgrunns-kompetanse jeg som forskeren sitter med har mye å si for kvaliteten i et intervju. For å få til et godt intervju kreves det å skape et tillitsforhold mellom forsker og intervjuobjekt som vil føre til et trygg og god atmosfære for begge.¹⁰⁹ Med dette i bakhodet snakket jeg personlig med alle jeg ønsket å intervju over telefon for å avtale en dato som passet og informerte de om hva intervjuet gikk ut på. Jeg passet videre på å holde intervjuobjektet godt informert om alt som skulle foregå, holdt avtaler og var presis til oppmøtetidspunkt for å skape et tillitsforhold mellom meg og informanten.

I forkant av intervjuene valgte jeg å skrive en oversikt over hva jeg ønsket svar på i intervjuet, ut i fra dette formet jeg spørsmål som skulle stilles under intervjuet. Intervjuspørsmålene var ment som en mal da jeg ikke ønsket å følge listen med spørsmål slavisk, men heller ha et slags samtale-intervju med god flyt som demonstrerte for intervjuobjektet at jeg responderte

¹⁰⁸ Ryen, Anne, *Det kvantitative intervjuet- fra vitenskapsteori til feltarbeid*, 2002:15

¹⁰⁹ Rubin, Herbert og Rubin Irene S. *Qualitative interviewing- The art of hearing data*, 2012:36-39

på svarene.¹¹⁰ Thagaard forteller at forskeren kan tilpasse sine spørsmål slik at de vil fungere som en respons på intervjuobjektets svar, når dette blir gjort, gir det personen kontroll, ikke bare på hva personen forteller, men til en viss grad over spørsmålene.¹¹¹

Gjennom intervjuene jeg har gjennomført startet jeg med å spørre om informantene ville høre eller lese spørsmålene før opptak av intervjuet startet, alle informantene takket ja til dette. Bakgrunnen for dette var å forsøke å gjøre informantene trygg på situasjonen gjennom å informere dem om hvilke spørsmål som ble stilt. Jeg informerte også om at andre spørsmål kunne melde seg i løpet av intervjuet. I innledningen av intervjuet gjorde jeg det klart at opptaker ble satt på og stilte det første spørsmålet i intervjuguiden. Etter dette ble intervju spørsmålene ikke brukt, annet enn som en sjekkliste ved intervjuets slutt, for å sikre at vi hadde vært igjennom alle punktene jeg ønsket.

Før intervjuene utarbeidet jeg en informasjonstekst som jeg leverte ut til alle intervjuobjektene. Denne informerte om hva studien gikk ut på og hvilke rettigheter intervjuobjektet har under, og i etterkant av intervjuet.¹¹² I tillegg til dette inneholdt informasjonsteksten kontaktinformasjon til meg selv og veilederen. Ett eksemplar ble gitt til intervjuobjektet og ett beholdt jeg med underskrift om mottatt informasjon.¹¹³

I tillegg til dette utarbeidet jeg et personvernskjema, som gikk ut på hvor anonym intervjuobjektet ønsket å være, likevel var det ingen som ønsket å være anonym. Ett eksemplar med underskrift av alle parter til stede under intervjuet beholdt jeg.¹¹⁴

Det er gjort opptak av alle intervjuene med samtykke fra intervjuobjektene, disse vil bli avlevert Velfjord museum etter endt studie. Årsaken til opptak av intervjuene er at jeg ikke ønsket å notere under intervjuene da jeg gjennom dette ville bli opptatt med å ta notater istedenfor å føre en dialog med intervjuobjektet. I tillegg til dette får man med det meste av informasjon under opptak i motsetning til når man noterer.¹¹⁵ Det et slikt opptak ikke vil få

¹¹⁰ vedlegg 2

¹¹¹ Thagaard, Tove, *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*, 2013::98

¹¹² Thagaard 2013:26

¹¹³ vedlegg 3

¹¹⁴ Vedlegg 1

¹¹⁵ Thagaard 2013:111

med seg er den ikke- verbale kommunikasjonen slik som blikk eller uttrykk, men dette hadde jeg mulighet til å følge med på da jeg intervjuet.

Da jeg skulle intervju Eva Näsman i Sverige, snakket jeg på forhånd med informanten om hun ønsket informasjonsteksten og personvernskjema på engelsk, da det her kunne vært noen språkmessige utfordringer. Näsman bekreftet at norsk gikk bra, og om det i noen tilfeller skulle oppstå spørsmål, ville vi heller prate om det slik at jeg kunne forklare. Dette gikk fint, og det var ingen åpenbare språklige utfordringer i innledningen-, eller til intervjuet.

Intervjuet med nasjonalparkforvalteren og representant for Statens naturoppsyn i Lomsdal-Visten nasjonalpark ble også gjennomført uten problem. Hovedintensjonen var her å gjennomføre intervjuet med personene hver for seg, men på grunn av tidsperspektivet valgte jeg å gjennomføre intervjuet med begge informantene samtidig. Å gjennomføre intervju med flere personer samtidig kan by på utfordringer da informantene kan bli mer reservert gjennom sine uttalelser. Dette var jeg bevisst på da jeg gjennomførte intervjuet og forsikret meg om at informantene var komfortable med denne situasjonen. Intervjuet varte i overkant av 2 timer hvor det gjennomgående var en god tone og dialog mellom forsker og informanter.

3.6 Forskerens kvalifikasjoner

I følge Kvale og Brinkmann i boken *Det kvalitative forskningsintervju*, fortelles det at intervjuerens kompetanse er basert på kombinasjon av håndverksmessig dyktighet, faglig ekspertise og trening i å mestre sosiale relasjoner.¹¹⁶ Forskeren vil i denne sammenheng bruke seg som et slags instrument, og benytte seg selv som en *implisitt kroppslig og emosjonell forståelsesmåte som gir en unik tilgang til intervjupersonens livsverden*.¹¹⁷ Jeg har forsøkt å sette meg godt inn i intervjuobjektets situasjon før jeg har foretatt intervjuet, dette for å forstå temaene det blir snakket om under intervjuet. Intervjuene ble foretatt i innledningsfasen til masteroppgaven og var på bakgrunn av dette kanskje foretatt litt tidlig, da det hadde vært en klar fordel å ha satt seg ytterligere inn i litteraturteorien før intervjuet. Likevel har oppgaven en tidsramme som ikke hadde tillatt dette, så i ettertid tror jeg disse intervjuene ble foretatt på rett tidspunkt i oppgaveskrivingen.

¹¹⁶ Kvale og Brinkmann, 2009:98-111

¹¹⁷ IBID: 99

På bakgrunn av at jeg har valgt Lomsdal-Visten nasjonalpark og Sonfjället nasjonalpark som utgangspunkt, har jeg valgt å intervju de mest sentrale menneskene rundt disse parkene. I Lomsdal-Visten jobber Torhild Lamo som nasjonalparkforvalter og Carl Norberg i Statens naturoppsyn (SNO). Begge har god innsikt i hvordan parken driftes og pekte seg derfor ut som optimale intervjuobjekter. I Sonfjället nasjonalpark i Sverige intervjuet jeg Eva Näsman som arbeider som nasjonalparkforvalter og som dermed egner seg som intervjuobjekt. Her hadde jeg også et ønske om å intervju Råna Bergmann, da hun er sjef for «Naturvårdsenheten» som arbeider med bevaring av planter, dyr og naturmiljøer i nasjonalparker og andre vernede områder.¹¹⁸ Stillingen til Bergmann ville vært sammenlignbar med stillingen til Norberg i Lomsdal- Visten, på bakgrunn av det hadde det vært fruktbart å få gjennomført et intervju, men Bergmann hadde dessverre ikke anledning.

Gjennomføringen av intervjuene har gått bra da jeg hadde noe tid til å sette meg inn i oppgaven på forhånd, likevel har det i ettertid meldt seg spørsmål jeg skulle ha stilt intervjuobjektene under intervjuet. Dette har jeg løst gjennom å ha god kontakt med intervjuobjektene per mail og telefon. Selv om Lamo har hatt permisjon over lengre tid, har dette vært en god måte å få svar på spørsmål underveis. Gjennom samtale over e-post vil dette kunne sees på både som en styrke og svakhet. Kommunikasjon på denne måten vil utelukke kroppsspråk, og samtaledelen jeg har forsøkt å bruke tidligere vil være borte, likevel vil jeg få et eksakt svar på det jeg spør om som vil vise seg som en styrke.

Kildeinnsamlingen på Statsarkivet i Trondheim viste seg også å bli mindre fruktbar enn først antatt. Lomsdal- Visten har fått navnet tildelt av steder i nasjonalparker, ett av disse stedene, Lomsdal, har det vært gård mange hundre år tilbake. Jeg forsøkte å finne detaljert informasjon om denne gården i brandtakstprotokollene, men etter flere dager med gjennomlesning av protokoller fra området viste dette seg å være vanskelig. Likevel fant jeg protokoller på flere andre gårder i området som nå er nasjonalpark som er med å viser til de mange årene med bumenn i området.

¹¹⁸ Lansstyrelsen Dalarna Län: <http://www.lansstyrelsen.se/dalarna/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/arbete-skydd-natur/Pages/default.aspx> hentet 27.04.16

4 Kulturminneforvaltning i nasjonalparken

Trange fjorder og brede daler, store og små vassdrag og store sammenhengende skogsområder, vidder og høyfjellsplatåer som strekker seg over i alpine topper og fjellrekker.¹¹⁹

Slik innleder Miljødirektoratet sin beskrivelse av Lomsdal- Visten nasjonalpark. I dette kapittelet ønsker jeg å redegjøre for hvilket vern kulturminnene har under nasjonalparkvern, videre vil jeg fortelle om Lomsdal- Visten som området med tilhørende verneforskrift og forvaltningsplan. Avslutningsvis forteller jeg om nasjonalparkforvalterne i Norge sitt syn på den nåværende situasjonen til kulturminnene i sine nasjonalparker.

4.1 Lovverk

Nasjonalparkene er som tidligere nevnt fredet etter Naturmangfoldloven av 2009, men hvilket vern har kulturminnene innenfor denne loven? Noen kulturminner vil være automatisk fredet etter kulturminneloven §4, første og annet ledd, som gjelder kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537), stående byggverk fra perioden 1537-1649 og alle samiske kulturminner eldre enn 100 år.¹²⁰ På denne måten har kulturminnene som faller innenfor denne kategorien, automatisk vern i nasjonalparken. Men hva med kulturminnene som faller utenfor denne kategorien?

Dersom kulturminnene innehar arkitektonisk eller historisk verdi kan de fredes ved enkeltvedtak, gjennom kulturminneloven §15, likevel er det også en del kulturminner som ikke vil oppfylle disse kriteriene, vil disse kulturminnene ha noen beskyttelse under nasjonalparkvernet? *Verneforskriftene forbyr inngrep av hensyn til naturmiljøet,*¹²¹ forklares det i veilederen utarbeidet av Riksantikvaren og Miljødirektoratet. På denne måten vil kulturminnene som ikke faller innenfor noen av de øvrige kategoriene, ha en beskyttelse da det ikke er lov med inngrep i nasjonalparkområdet. Likevel vil kulturminnene i parken være utsatt for skade i vanvare om publikum ikke er bevisst kulturminnene. Derfor vil det være viktig å tilrettelegge, informere og gjøre kulturminnene viktige for de besøkende.¹²² På denne måten vil publikum være klar over hva som finnes her og at det ikke må skades.

¹¹⁹ Miljødirektoratets hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dimat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s. 3, hentet 02.04.16

¹²⁰ Kulturminneloven, §4, første og annet ledd

¹²¹ Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015: 9

¹²² IBID: 9

4.2 Lomsdal- Visten Nasjonalpark

Tidlig på 1900-tallet var det planer om storstilt kraftutbygging i området hvor nasjonalparken nå ligger.¹²³ Det ble kjøpt opp fallrettigheter allerede i 1912, og for å verne mot kraftutbygging ble flere av vassdragene i området vernet gjennom vassdragsvern i 1973, 1994 og i 2009.¹²⁴ Det var også arealvern etter naturmangfoldloven (tidligere naturvernloven) i området før det ble vernet som nasjonalpark, da som en del av verneplan for barskog i Nordland.¹²⁵

Da Stortingsmelding nr. 62, *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder* kom i 1992 var Lomsdal-Visten ett av områdene som ble tatt med i nasjonalparkplanen og arbeidet med en verneprosess for området satt i gang.¹²⁶ Kongen vedtok i statsråd 29 mai, 2009 en verneplan for Lomsdal-Visten. Verneplanen dekket over tusen kvadratkilometer med variert og *urørt natur*¹²⁷ fra fjord til fjell.¹²⁸

Området

*Lomsdal-Visten nasjonalpark inngår i Helgelands- beltet- livremmen for norsk natur.*¹²⁹

Helgelandsbeltet er en samling av vernede områder som strekker seg fra kysten på Helgeland til grensen mot Sverige.¹³⁰ Nasjonalparken strekker seg over fire kommuner innenfor Nordland fylke: Brønnøy, Vevelstad, Vefsn og Grane kommuner.

Naturen og landskapet

Selv om Norge er en av nasjonene med flest fjorder, er Lomsdal-Visten kun én av tre nasjonalparker som dekker et sammenhengende området mellom fjord og fjell.¹³¹

Nasjonalparken har en variert og rik flora og fauna knyttet opp mot kulturlandskapet, skogen, fjellet og kysten. I tillegg finnes det her en rekke rødlistede arter som planter, sopp og dyr.¹³²

En annen ting som setter et særpreg på denne nasjonalparken, er det utfordrende terrenget.

Det er kun en sti som er oppmerket med røde T-er fra Turistforeningen, resten er markert med steinvarning for å vise veg.¹³³ Det bratte og kuperte terrenget gir dermed en stor utfordring til

¹²³ Lomsdal-Visten nasjonalparkstyre, *Forvaltningsplan for Lomsdal-Visten nasjonalpark/ Njaarken vaarjelimmiedajve Strauman landskapsvernområde*, 2014: 4

¹²⁴ IBID: 4

¹²⁵ IBID: 4

¹²⁶ IBID: 4

¹²⁷ Se omtale av urørt natur i delkapittel 2.7

¹²⁸ Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/fakta-om-lomsdal-visten> hentet 05.02.16

¹²⁹ Miljødirektoratet hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dimat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s.2 hentet 09.02.16

¹³⁰ Miljødirektoratet hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dimat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s.2 hentet 09.02.16

¹³¹ Miljødirektoratet hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dimat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s.2 hentet 09.02.16

¹³² Miljødirektoratet hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dimat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s.2 hentet 09.02.16

¹³³ intervju Lamo og Norberg 27.01.16

dem som ikke er vant til å være mye i naturen da det ikke er lett å lese landskapet eller finne frem uten kart og kompass. Det finnes heller ikke mange åpne hytter i området og dermed er teltet omtrent en selvfølge når man beveger seg ut i denne naturen. Det er ifølge nasjonalparkforvalteren og SNO med hensikt ikke merket i nasjonalparken, for her kommer de som er vant til natur og kan vandre i flere dager uten å møte på noen.¹³⁴

Landskap og geologi

Et enkelt ord for å beskrive Lomsdal- Vistens landskap er *variasjon*, her finnes alt fra flere vassdrag til stupbratte fjord-sider og store barskogområder, fjellandskap og høye fjelltopper. Ikke bare kan ordet variasjon brukes, men også *dramatisk* vil beskrive terrenget bra, med tanke på de bratte overgangene i terrenget. I nasjonalparken finnes også grotter med underjordiske elver og jord-bruer som har tatt tusenvis av år på å utforme.¹³⁵ Arvid Sveli beskriver det som

*...et land av skarpe kontraster. Men de (fjelltoppene) føyer seg fint mot hverandre til et fullkomment skjønnhetsbilde, og med en dybdevirkning i linjene som peker inn mot evigheten.*¹³⁶

Plante- og dyreliv

På grunn av store variasjoner i berggrunn og lokalklima gir dette grobunn for et svært variert og rikt planteliv. Vassdragsnaturen gir også en rekke ulike biotoper som gjør det gunstig for sårbare og sjeldne arter å slå rot. Miljødirektoratet forteller at langs fjordstrøkene er det gunstige betingelser for varmekjære, sørlige arter og kystbundne vestlige arter.¹³⁷

Lamo fortalte om noen av de forskjellige dyreartene som lever i nasjonalparken: Rev, Jerv, bjørn og andre store rovdyr kan streife i området som også er brukt til tamreindrift. Blant fuglene finnes også større arter som jaktfalk.¹³⁸ Dette stemmer overens med hva Miljødirektoratet fremmer i sin informasjon om Lomsdal-Visten.¹³⁹ Dette vil si at nasjonalparken har et godt og representativt utvalg av plante- og dyreliv for området.

¹³⁴ intervju Lamo og Norberg 27.01.16

¹³⁵ Miljødirektoratet hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s. 6 hentet 09.02.16

¹³⁶ Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/> hentet 21.04.16

¹³⁷ Miljødirektoratet hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s. 8, hentet 09.02.16

¹³⁸ Intervju Lamo og Norberg

¹³⁹ Miljødirektoratet hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, hentet 09.02.16

Historie og kulturminner

Under praksisoppholdet ved Velfjord museum arbeidet jeg mye med historien og kulturminnene i nasjonalparken. Vi fikk selv en tur inn i nasjonalparken og fikk sett et fåtall av sporene som er satt igjen i landskapet av mennesker gjennom flere tusen år. Her finnes kulturminner fra 8-9000 år tilbake i tid frem til nyere hus bygget av tidligere bumenn.¹⁴⁰ I dag er områdene forlatt.

En annen viktig del av historien i Lomsdal- Visten er den samiske kulturen, fra veidekulturen og frem til dagens tamreindrift. Det er en unik historie i dette området om hvordan bumennene og samene samarbeidet. Da samene var ute og vandret med reinen, var det ofte at de fikk overnatte på gårdene til bumennene.¹⁴¹

Fra ca. 1500-tallet og opp til 1800-tallet ble ødegårdene tatt i bruk, og en norsk ekspansjon skjedde i de samiske områdene. Her ble det etablert nye gårder, spesielt ble det etablert gårder rundt fjordene og langs dalførene og opp mot fjellområdene. Lomsdalsgården stammer trolig fra denne tidsperioden.¹⁴² Det finnes også flere samiske spor i området, det er bygget opp en kåte¹⁴³ som kan brukes av besøkende i parken, det står også flere ledegjerder som trolig er etter reindrift i parken.¹⁴⁴ Det finnes også noe historie fra annen verdenskrig i dette området, da området ble brukt til å frakte blant annet våpen. Det arrangeres en årlig marsj i området for å minnes hendelsene fra krigens dager.¹⁴⁵ Likevel finnes det ingen steder du kan finne en samlet side med historien til disse gårdene og kulturminnene.

Verneforskrift og forvaltningsplan

Verneforskriftene forteller om nasjonalparkens beliggenhet, formålet med nasjonalparken og dens vernebestemmelser og dispensasjonsbestemmelser. Alle nasjonalparker skal ha en verneforskrift som skal følges opp i forvaltningsplanen.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Miljødirektoratets hjemmeside: http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf, s. 11, hentet 30.04.16

¹⁴¹ Intervju, kvinne 1945

¹⁴² Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/en-qringe-fieldplatzq> hentet 30.04.16

¹⁴³ Kåte/ gamle er en bygningstype som er særlig typisk for samisk kultur

¹⁴⁴ Lamo og Norberg 27.10.16

¹⁴⁵ Lamo og Norberg 27.10.16

¹⁴⁶ Miljødirektoratet hjemmeside:

<http://www.miljodirektoratet.no/Global/dokumenter/Arrangementer/Vernefagsamling2015/Verneforskrifter%20og%20dispensasjoner%20-%20P%C3%A51%20Foss%20Digre.pdf>, s. 24, hentet 02.05.16

Verneforskriften til Lomsdal-Visten forteller blant annet at formålet ved nasjonalparken er å bevare et stort, egenartet og tilnærmet urørt naturområdet, sammen med det biologiske mangfoldet med økosystemer, arter, bestander, geologiske forekomster og kulturminner. I §2, annet ledd, fortelles det at:

*Allmennheten skal gis anledning til naturopplevelse gjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.*¹⁴⁷

Allmennheten er synonymt med alle, små som store, ung som gammel. Videre sier paragrafen at det skal gis anledning til naturopplevelse gjennom utøvelse av *tradisjonelt* og *enkelt* friluftsliv, men hva vil *tradisjonelt* friluftsliv si? I følge friluftsråd.no vil det si fotturer, skiturer, fisketurer, bær- og sopplukking og jakt.¹⁴⁸ Så området skal kunne brukes til dette formålet i henhold til verneforskriftene.

Som tidligere nevnt er Lomsdal-Visten nasjonalpark utfordrende med tanke på natur, derfor vil det å gjøre det tilgjengelig for allmennheten by på åpenbare problemer. Allmennheten er ikke vant til å gå i et slikt terreng, i alle fall ikke uten veivisning av annet slag enn varder.¹⁴⁹ Likevel nevnes det også i verneforskriftene at det skal legges til rette med *liten grad av teknisk tilrettelegging*. Dette er også nevnt i forvaltningsplanen og etter intervju med Lamo og Norberg, er dette et bevisst valg.¹⁵⁰ Det skal ikke skiltes eller markeres i særlig grad inne i nasjonalparken da det er brukt vardemarkeringer fra gammelt av. Vardene kan ofte bestå av bare et par større stein som viser vei ved de vanskeligste overgangene. Lamo forklarer at bakgrunnen for at det ikke ønskes noen videre markering enn dette, er for å bevare villmark-opplevelsen i naturen. Skilting eller røde T-er fra Den norske Turistforeningen ville ha vært i strid med naturen, da de er menneskeskapte og svært synlige i terrenget, og kunne vært med å ødelegge denne opplevelsen. Det å bruke vardemarkering, som er brukt fra gammelt av, formidler også noe av kulturhistorien i dette landskapet.¹⁵¹

Det å ikke markere i større grad inne i nasjonalparken, kan ha både positive og negative konsekvenser. De som ønsker å få en villmarkstur i nasjonalparken, kan i dag få det, men det

¹⁴⁷ Verneforskrift Lomsdal- Visten nasjonalpark, §2, andre ledd.

¹⁴⁸ Friluftsrådenes Landsforbund: http://www.friluftsråd.no/650.Friluftsliv-og-ungdom-tradisjon-og-trender.html#_ftn1 hentet 29.02.16

¹⁴⁹ Intervju Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁵⁰ Intervju Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁵¹ Intervju Lamo og Norberg 27.01.16

er ikke alle som er i stand til å gå slike turer. Ifølge Norberg må man ha god teft på villmarksliv for å kunne vandre i de innerste delene av Lomsdal-Visten nasjonalpark. Det er få hytter og få synlige stier helt oppe på fjellet.¹⁵² Dette fører til at du bør kunne lese terrenget, bruke navigasjonsutstyr, og at du må ha med deg telt. Fører dette til at det er en relativt liten del av befolkningen som bruker parken som rekreasjon?

Ja og nei. Det er ifølge Norberg og Lamo flere som bruker randsona av nasjonalparken som daglige eller ukentlige turdestinasjoner. Her er det lettere å ta seg frem, og det finnes også noe skilting å navigere etter. Dette er også ønsket til Lamo og Norberg,¹⁵³ at de besøkende skal bruke randsonene av nasjonalparken fordi den øvrige delen er så krevende. På denne måten vil det etter all sannsynlighet være færre mennesker som går seg bort i nasjonalparken, men det er ikke kun positive sider ved et slikt ønske. Ved å avgrense parken på denne måten vil det legge en stor begrensning på hvor mange som får oppleve parken. Dette fører igjen til at kultur- og naturhistorien som finnes inne i nasjonalparken, kun vil bli formidlet til en liten andel av de besøkende. Ved å holde tilbake informasjon om kulturminnene som finnes i nasjonalparken vil de kunne bli skadet av de som bruker nasjonalparken til andre formål. Kulturhistorien som ligger i landskapet vil også svinne hen om den ikke dokumenteres, bevares og formidles. I forvaltningsplanen er det skrevet at:

*Lomsdal-Visten nasjonalpark og Strauman landskapsvernområdet skal forvaltes på en slik måte at kulturminnene ivaretas som kulturhistoriske dokumenter og som del av friluftsopplevelsen.*¹⁵⁴

Dette vil si at kulturhistorien skal være en del av friluftslivopplevelsen i Lomsdal-Visten nasjonalpark, men er den det? Hva vil det si at *kulturhistorien* skal være en del av *friluftslivopplevelsen*? Store norske leksikon definerer kulturhistorie som *studier av menneskers handling i fortid og nåtid og forbindelsen mellom den materielle kulturen og menneskers tolkning av virkeligheten*.¹⁵⁵ Dette vil, noe forenklet, si at de besøkende skal kunne oppleve de tidligere bosetningenes handlinger i dette området, hvem de var, hva de gjorde og hvordan de levde. Det kan oppleves tidligere bosetninger i nasjonalparken, både

¹⁵² intervju Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁵³ intervju Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁵⁴ Lomsdal- Visten nasjonalparkstyret og Strauman landskapsvernområdet, *Forvaltningsplan for Lomsdal-Visten nasjonalpark/ njaarken vaarjelimmiedajve Strauman landskapsvernområdet*, 2014: 74

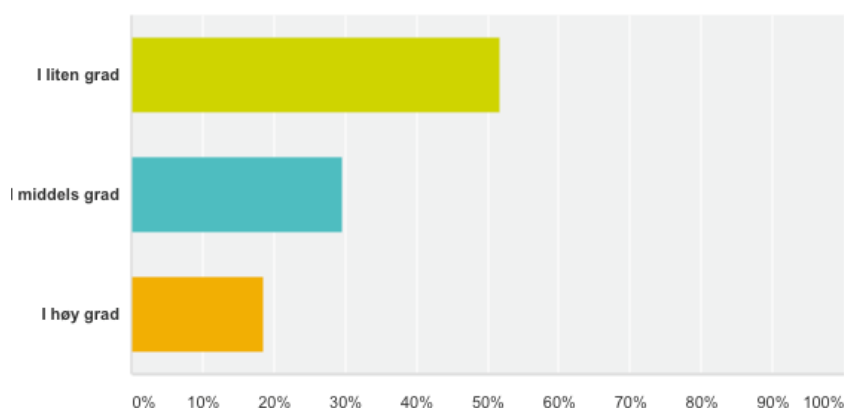
¹⁵⁵ Store Norske Leksikon hjemmeside: <https://snl.no/kulturhistorie> hentet 03.03.16

samisk bosetning, og bumenn, men det er veldig lite informasjon rundt disse kulturminnene som er tilgjengelig.¹⁵⁶

4.3 Nasjonalparkforvalternes perspektiv

For å få perspektivet fra de som arbeider i nasjonalparkene, sendte jeg ut en anonym spørreundersøkelse til alle nasjonalparkforvalterne i Norge.¹⁵⁷ Dette del-kapittelet vil derfor inneholde resultatet fra denne undersøkelsen samt en oppsummering av i hvilken grad de som arbeider i nasjonalparken synes kulturminnene blir formidlet, og om dette bør settes mer fokus på.

Undersøkelsen tar opp 16 spørsmål hvor de første består av hvilken rolle personen som svarer har i nasjonalparken og hvor mange år de har arbeidet der. Videre spør jeg om det finnes kulturminner i deres nasjonalpark, sammen med en definisjon av begrepet. 100 prosent svarte ja på dette.¹⁵⁸ Neste spørsmål omhandlet i hvor stor grad kulturminnene blir formidlet, som vist i figur 5.

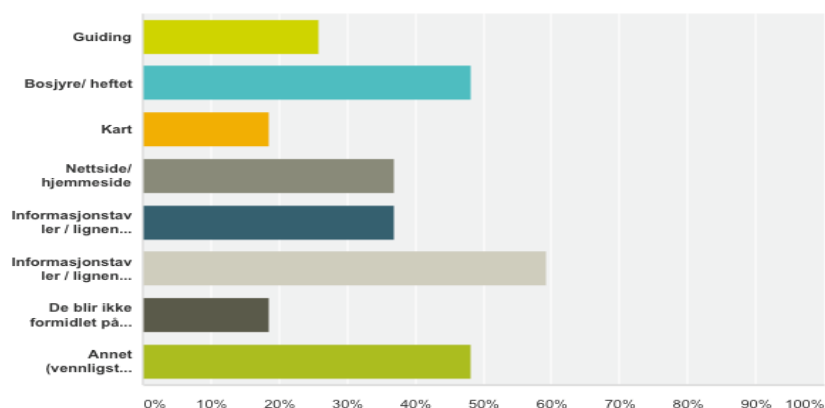
Figur 5: I hvilken grad vil du si at disse blir formidlet til de besøkende i parken? (Formidling menes her som: tilgjengeliggjøring, interesseøkning, veiledninger (brosjyre, heftet e.l.), kildetugivelser, undervisningspakker, artikler, nettsider, guiding o.s.v.)

Som figuren viser, har svarene på dette spørsmålet vært godt fordelt, men over 50 prosent mener at kulturminnene i deres park blir formidlet i liten grad. Dette tilsvarer over halvparten av Norges nasjonalparker formidler kulturminner i liten grad. Videre ønsket jeg å finne ut hvilke måter kulturminnene blir formidlet på i nasjonalparkene.

¹⁵⁶ se delkapittel 2.2 oppgavens rammer

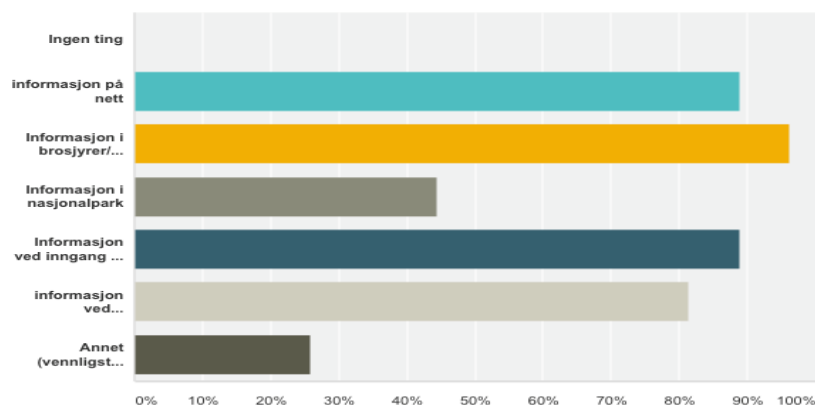
¹⁵⁷ Undersøkelsen ble sendt ut til en nasjonalparkforvalter per nasjonalpark. I noen tilfeller er det en nasjonalparkforvalter som har ansvar for flere parker, i dette tilfellet har nasjonalparkforvalteren svart for begge nasjonalparkene.

¹⁵⁸ Spørreundersøkelse, *Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker*, spørsmål Q1, Q2, Q3, Q4

Figur 6: Hvordan blir kulturminnene formidlet til publikum?

De måtene som blir brukt for å formidle kulturminnene i nasjonalparkene, som vist i figuren over, er mange ifølge svarene på undersøkelsen, det er blant annet tatt i bruk guiding, brosjyrer, nettsider, informasjonstavler både ved inngangen til parken og inne i parken, kart, bøker, skoleopplegg, nasjonalparksentre med mer. Den med høyest oppslutning er *informasjonstavler eller lignende ved parkens inngang* som hele 59 prosent av nasjonalparkene har. Det mest oppsiktsvekkende svaret er at hele 18 prosent av Norges nasjonalparkforvaltere ikke formidler kulturminnene i noen form.¹⁵⁹

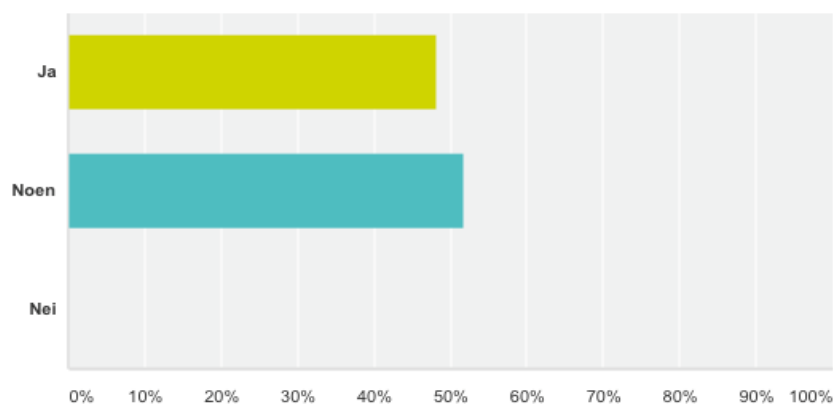

Figur 7Hva mener du bør være tilgjengelig for publikum av informasjon rundt kulturminnene i deres nasjonalpark?

Ved spørsmål om hva som burde være tilgjengelig ved parken (figur 7), er det klart 4 alternativ som nasjonalparkforvalterne mener bør være tilgjengelig ved parken; informasjon på nett (88 prosent), informasjon i brosjyrer og hefter (96 prosent), informasjon ved inngang

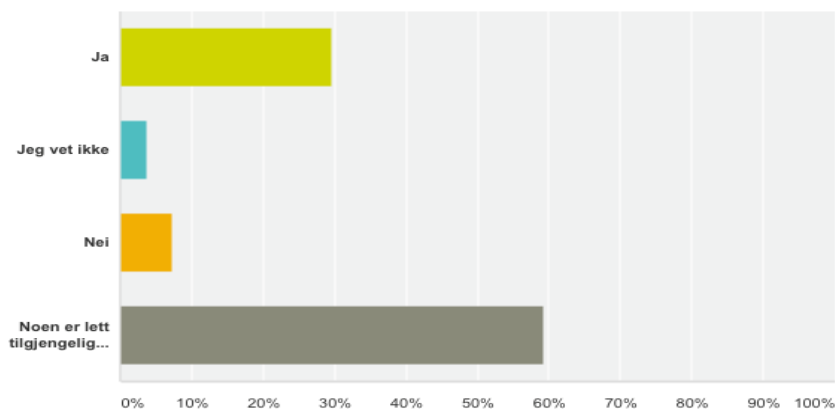
¹⁵⁹ Spørreundersøkelse, Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker, spørsmål Q5, Q6

til nasjonalparkene (88 prosent) og informasjon ved turistkontor og nasjonalparksentre (81 prosent). Guiding, skoleopplegg, museum er også nevnt som kommentarer til spørsmålet.

Figur 8: Er kulturminnene i parken synlige? (med synlige menes; er kulturminnene er synlige i terrenget)

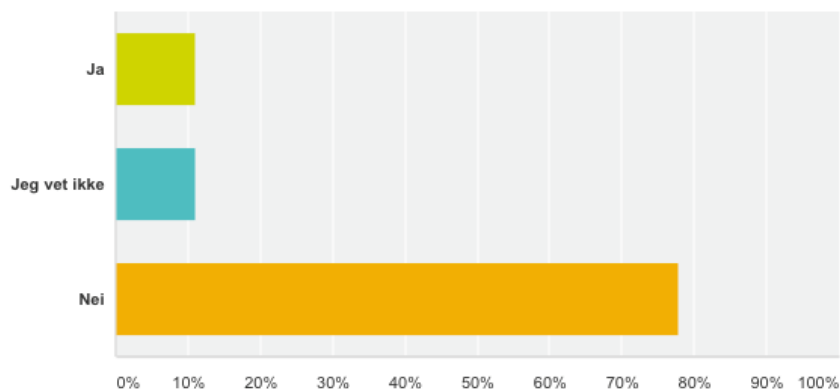
Et aspekt ved at kulturminnene ikke blir formidlet på noen måter, kan være tilgjengeligheten deres i nasjonalparken (figur 8). Slik som i Lomsdal-Visten kan kulturminner ofte både være vanskelig å se og nå med manglende kompetanse. 48 prosent av nasjonalparkforvalterne har svart at kulturminnene er synlige i terrenget og de resterende har svart at det kun er noen som er synlige. Dette vil si at det er flere nasjonalparker som kan ha samme utfordringer som Lomsdal- Visten ved at de ligger vanskelig til i terrenget eller er vanskelig å se for det utrente øyet.

Figur 9: Er kulturminnene lett tilgjengelig i nasjonalparken? (med lett tilgjengelig menes: kulturminnene kan lett nås for vanlige turgåere, de er lett tilgjengelig i terrenget)

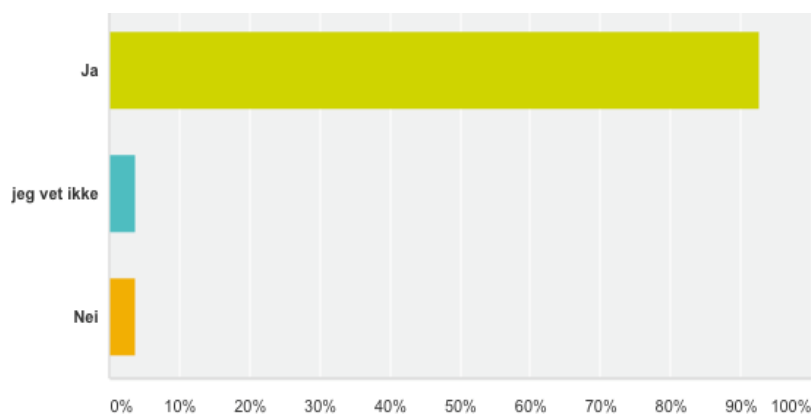
Tilgjengeligheten til kulturminnene i nasjonalparkene (som vist i figur 9) er viktig da dette kan si noe om hvorfor kulturminnene ikke blir formidlet. 7 prosent av nasjonalparkforvalterne mener kulturminnene ikke er lett tilgjengelig i nasjonalparken. Hele 59 prosent sier at noen av

kulturminnene er lett tilgjengelig, mens andre ikke er det, kun 29 prosent mener at kulturminnene er lett tilgjengelig i terrenget.¹⁶⁰ Dette viser at det er flere som har samme utfordring som Lomsdal-Visten nasjonalpark der flere av kulturminnene ligger slik at det er en utfordring å nå de uten å ha en viss minimumskunnskap om natur og terreng.

Figur 10: Synes du kulturminnene i nasjonalparken deres blir formidlet i høy nok grad? (Formidling menes her som: tilgjengeliggjøring, interesseøkning, veiledning (brosjyre, hefter eller lignende), kildeutgivelser, undervisningspakker, artikler, nettsider, guiding osv.)

Ett av de mest sentrale spørsmålene i denne undersøkelsen var å avdekke om kulturminnene i nasjonalparkene blir formidlet i høy nok grad (figur 10). Her mente 78 prosent av nasjonalparkforvalterne at kulturminnene ikke ble formidlet i høy nok grad, mens 11 prosent ikke visste, og 11 prosent mente de ble formidlet i høy nok grad.

Figur 11: Mener du det bør arbeides ytterligere med formidling av kulturminner i deres nasjonalpark?

Som figur 11 illustrerer er det hele 92,5 prosent av nasjonalparkforvalterne som mener at kulturminnene ikke blir formidlet tilstrekkelig.¹⁶¹ Dette innebærer at én nasjonalparkforvalter

¹⁶⁰ Spørreundersøkelse, Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker, spørsmål Q7, Q8

¹⁶¹ Spørreundersøkelse, Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker, spørsmål Q11

i Norge mener det ikke er nødvendig å arbeide ytterligere med formidling av kulturminnene i deres nasjonalpark og en vet ikke.

Undersøkelsen har avdekt at det er et behov for, og ønske om, å arbeide ytterligere med formidling av kulturminnene i nasjonalparkene, men hvordan skal dette gjennomføres? For å kunne gjennomføre ett formidlingsprosjekt er det behov for både midler og kartlegging av kulturminner i nasjonalparkene. Dette står riktig nok ikke i veien for å formidle kunnskap som allerede finnes. Historien i landskapet som allerede er dokumentert og som kan formidles bør formidles på tross av at det kan mangle historie om andre omkringliggende kulturminner. Informasjonen som blir formidlet rundt de allerede dokumenterte kulturminnene kan oppdateres i takt med dokumenteringen av flere kulturminnene. Dette påpekes også i besvarelsene fra nasjonalparkforvalterne at er en utfordring, men noe de ønsker å arbeide med.¹⁶²

Kulturminnene som ligger i nasjonalparken vil kunne vernes under kulturminneloven dersom de faller under vernekriteriene som må oppfylles her. Om kulturminnene ikke skulle oppfylle disse kriteriene vil de likevel inneha et vern under nasjonalparkvernet etter naturmangfoldloven, da det verneforskriftene forbyr inngrep i parken for å bevare naturmiljøet.

Lomsdal- Visten nasjonalpark ble i første omgang beskyttet under vasadragsvern i 1973 for å hindre kraftutbyggelse og vernet som nasjonalpark i 2009. Parken byr på en stor variasjon av natur, dyreliv og historie. Verneforskriften og forvaltningsplanen for nasjonalparken grunngir vernet og forteller at kulturminnene skal være en del av friluftsliv opplevelsen, likevel er det veldig lite tilgjengelig informasjon rundt disse kulturminne, noe som reflekteres i nasjonalparkforvalternes svar på hvordan kulturminnene blir formidles i sine nasjonalparker. Det er tydelig at flere har utfordringer med kulturminner som ligger i utfordrende terreng, men at flere av nasjonalparkforvalterne ønsker å arbeide ytterligere med formidling av kulturminner.

¹⁶² Spørreundersøkelse, *Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker*, spørsmål Q10

5 Formidlingsforslag

I dette kapittelet ønsker jeg å komme med konkrete forslag til hvordan formidling av kulturminnene i nasjonalparker kan gjøres uten å belaste verneverdiene. Jeg vil gjennomgående diskutere fordeler og ulemper ved de forskjellige metodene og komme med et avsluttende sammendrag. Sammendraget (figur 12) vil bestå av en felles vurdering av alle formidlingsforslagene hvor jeg vil fremheve de forslagene som vil være mest hensiktsmessig. Formidlingsmetodene vil bli vurdert ut fra tilknyttede kostnader, bruksvennlighet, driftskostnader, naturinngrep, informasjonsmengde og teknologibehov. Jeg vil vurdere de forskjellige metodene med en skala fra 0 til 5 hvor:

0: Uakseptabelt inngrep/ kostnad /krav

1: Svært stort inngrep/ kostnad/ Krav

2: Betydelig inngrep /kostnad/ krav

3: Noe inngrep/ kostnad/ krav

4: Lite inngrep/ kostnad/ krav

5: Problemfritt inngrep/ kostnad krav

Denne vurderingen er gjort etter eget skjønn med vekt på egen erfaring og ved hjelp av intervju og spørreundersøkelse blant nasjonalparkforvaltere. Hver post vil få en karakter fra 0-5 og hvert tiltak vil få total score fra 0 til 100 prosent hvor 100 prosent tilsvarer en karakter på 5 på hvert tiltak. 100 prosent vil være et fremragende resultat hvor formidlingsmetoden vil være ideell, 0 prosent vil tilsvare uakseptable inngrep og/eller kostnader slik at formidlingsmetoden bør forkastes. Hvert tiltak vil bli diskutert i teksten og antallet poeng begrunnet.

Hjemmeside og sosiale medier

I følge Statistisk sentralbyrå (heretter SSB) brukte 79 prosent av befolkningen PC hver dag, eller nesten hver dag i 2015.¹⁶³ Dette tallet har sunket noe de siste årene, men skyldes nok kun at mobilen brukes hyppigere til internettsurfing enn tidligere.¹⁶⁴ Når en så stor andel av befolkningen bruker internett daglig vil det si at det er her de får tak i mye informasjon.

¹⁶³ Statistisk sentralbyrå hjemmeside: <https://www.ssb.no/ikthus> hentet 16.03.16

¹⁶⁴ Statistisk sentralbyrå hjemmeside: <https://www.ssb.no/ikthus> hentet 16.03.16

Sverige har en god, felles hjemmeside for alle nasjonalparkene sine.¹⁶⁵ Siden er estetisk, oversiktlig og enkel å bruke. Ut ifra et interaktivt kart kan du velge en nasjonalpark som ligger i nærheten av deg, eller hvor som helst ellers i Sverige. Ved et enkelt klikk kommer informasjon om nasjonalparken opp, forslag til turer, hvordan komme deg dit, anbefalte besøkstider, regler og sikkerhet, kontakt, brosjyrer og mye mer. På bakgrunn av den store andelen mennesker som bruker data, mobil eller nettbrett i dag vil det være hensiktsmessig og ha god informasjon tilgjengelig på nett. Å bruke Sveriges nettsider som en mal her vil være en god idé. Som jeg tidligere har nevnt, har de sider som er brukervennlige, men det vil være noe forbedringspotensial. Innledningsvis kommer det som tidligere nevnt opp et interaktivt kart. Når du har valgt nasjonalpark, blir du sendt til en side med informasjon om den gitte nasjonalparken. Det vil også komme opp 5 alternativ: dyreliv, vekstliv, geologi, menneskene og historikk.¹⁶⁶ Her står det et sammendrag av de ovennevnte kategoriene, men det står ikke spesifisert hvilke kulturminner som finnes i den gitte nasjonalparken, hvor, eller hvordan du kan finne dem. Dette finnes heller ikke ved de fleste hjemmesidene til nasjonalparker i Norge. En mulighet for å løse dette ville være å samkjøre en slik hjemmeside med Turkart Helgeland som har lagt inn et kart med alle hytter, fjelltopper og lignende i Lomsdal- Visten. Her vil det være mulig å legge inn kulturminnene (se forslag om interaktivt kart) med informasjonen om både kulturminnet og utstyr- og ferdighetsbehov for å besøket kulturminnet. En side som også vil være mulig å bygge videre på er nasjonalparkriket.no, denne siden inneholder mye samlet informasjon om 6 nasjonalparker, deriblant Norges eldste, Rondane.¹⁶⁷

Installasjonskostnadene for en hjemmeside vil være forholdsvis høye, også om det skal utarbeides en løsning for alle nasjonalparkene på samme side. Driftskostnader på en slik side vil være forholdsvis lave etter kjøp av domenet og programmering av siden, større kostnader kan komme ved oppgradering av design, men dette vil ikke forekomme ofte. Det vil være noe vedlikeholdsbehov for en slik side, oppdatert informasjon på hva som foregår i de forskjellige parkene og for parkene samlet vil være hensiktsmessig å oppdatere forholdsvis ofte. Dette bør være mulig å gjennomføre for nasjonalparkforvalterne og nasjonalparkstyret ved de gitte nasjonalparkene, da det er de som har mest innsikt i hendelsene rundt parken. En hjemmeside

¹⁶⁵ Sveriges Nationalparker hjemmeside: <https://www.sverigesnationalparker.se/> hentet 16.03.16

¹⁶⁶ Sveriges Nationalparker hjemmeside: <http://www.sverigesnationalparker.se/park/tivedens-nationalpark/nationalparksfakta/manniskan/#.VumwXj89XGA> hentet 16.03.16

¹⁶⁷ Breheimen, Dovrefjell, Jotunheimen, Reinheimen, Rondane, Nasjonalparkriket hjemmeside: <http://nasjonalparkriket.no/> hentet 12.05.16

vil ikke være et naturinngrep og vil kunne inneholde store mengder informasjon rundt de forskjellige elementene i nasjonalparkene. En ny og informationsrik nettside kan likevel føre til økt besøk i nasjonalparken og vil kunne belaste verneverdiene, dette må tas hensyn til med tanke på hvilke kulturminner og landskap som blir tilgjengeliggjort gjennom sidene. Gjennom et slikt apparat må det velges ut hvilke kulturminner som skal gjøres tilgjengelige og som kan tåle en større belastning enn det som eksisterer i dag.¹⁶⁸ Oppdages det i ettertid at belastningen vil bli for stor i noen områder vil det være mulig å trekke kulturminnet fra nettsidene, på denne måten kan belastningen avta. Men når forslaget først er kommet ut, kan det ta tid før belastningen vil avta, da mange er tidlig ute å planlegge, noen kan også ha hørt det fra andre. Derfor er det viktig med en grundig kartlegging av kulturminnene og naturen slik at det er sikkert hvor mye ekstra belastning komponentene kan handtere.

Det vil være behov for data, nettbrett eller mobil for å benytte seg av en slik side, likevel har dette fått karakter 4, da det er noe de fleste hjem har tilgang på i dag. Det er også mulig ved de fleste bibliotek å låne data til slike formål.

En hjemmeside for nasjonalparkene vil ha en forholdsvis høy kostnad i oppstartsfasen, men som nevnt i formidlingsforslagene så er det her de fleste mennesker i dag søker informasjon om destinasjonen de skal besøke. Ved å lansere siden på flere språk vil også turister kunne planlegge besøk før de kommer til nasjonalparken.

Av mulige 100 prosent har hjemmesiden fått 87,5 prosent med tanke på kostnader og brukervennlighet. Ved å kombinere denne siden med sosiale medier slik som Facebook, Twitter og Instagram vil det være mulig å nå ut til mennesker i alle aldre. På sosiale medier kan forvaltningsmyndighetene også opprette arrangementer, oppdatere følgere på været og det som foregår på en daglig basis i nasjonalparken. Facebook opplyste selv i 2013 at 2,2 millioner nordmenn er innom Facebook hver dag, noe som tilsier at dette vil være en ideell plattform å være aktiv på da man vil nå ut til så mange brukere og det vil være lave eller ingen brukskostnader.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Miljødirektoratet, veileder for besøksforvaltning i norske verneområder, 2015:18

¹⁶⁹E24 hjemmeside: <http://e24.no/digital/her-er-facebooks-offisielle-tall-i-norge/21275853> hentet 21.04.16

Det vil ikke være mulig å bruke disse sidene under besøk i nasjonalparken, på bakgrunn av dårlig mobil- og nettdækning, derfor bør det gjøres enkelt å skrive ut informasjon om de gitte destinasjonene og turmålene som finnes på hjemmesiden.

Interaktivt kart

Ett av mine forslag vil være å ta i bruk et interaktivt kart, tilsvarende det som er brukt i Sverige.¹⁷⁰ Dette kartet vil la deg kunne velge nasjonalpark, og under valgt nasjonalpark bør det komme opp flere valg, blant annet natur og historie. Ved å krysse av på historie bør de registrerte kulturminnene i nasjonalparken komme opp, og ved å klikke på dem bør det komme informasjon om det valgte kulturminnet. Etter intervjuet med Lamo og Norberg vil dette bli utfordrende da det ikke er alle som vil ta hensyn til det utfordrende terrenget i området til kulturminnet.¹⁷¹ Dette kan løses ved hjelp av vanskelighetsgrader. Kulturminnet kan bli merket med en vanskelighetsgrad ut ifra hvor utfordrende det er å komme seg til kulturminnet. I denne vanskelighetsgraden vil det stå forklart hva som kreves for å komme seg dit. Dette må være tydelig slik at brukeren lett blir oppmerksom på dette.

www.kulturminnesok.no har noe lignende denne funksjonen, da det her er mulig å bruke et interaktivt kart for å finne kulturminner. Etter kontakt med Riksantikvaren som er overordnet organ for siden forteller de per mail at hensikten med siden er *å gi en oversiktlig og kortfattet beskrivelse av de enkelte kulturminnene*.¹⁷² Likevel er det etter min mening flere ting som kan forbedres ved denne siden. Informasjonen rundt flere av kulturminnene i kulturminnesøk er kortfattet og begrenser seg stort sett til lokalitet, periode og en kort beskrivelse. Ifølge Riksantikvaren er det meningen at kulturminnesøk skal lenke til videre informasjon om de gitte kulturminnene, men dette har jeg erfart i svært liten grad etter anvendelse av siden. Det bekreftes i samtale med Riksantikvaren, at et overordnet mål er å forbedre dette.¹⁷³

I et slikt interaktivt kart kan det også lett bestemmes hvilke kulturminner som skal legges ut. Er det noen kulturminner som er sårbare vil de enkelt kunne fjernes fra kartet for å unngå unødig belastning. Dette vil være en vurderingssak for forvaltningsmyndigheten for den gitte nasjonalparken, likevel vil det være et spørsmål om et interaktivt kart vil være tilgjengelig for alle?

¹⁷⁰Sveriges nationalparker hjemmeside: <https://www.sverigesnationalparker.se/park/> hentet 05.05.16

¹⁷¹ Intervju, Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁷² Bjerkan, Håkon M, ved Riksantikvaren, mail mottatt 18 mars.

¹⁷³ Bjerkan, Håkon M, ved Riksantikvaren, mail mottatt 18 mars.

Jeg nevnte innledningsvis i dette kapittelet at det er en stor andel av befolkningen som bruker internett daglig. Basert på tallene fra SSB mener jeg det vil være tilgjengelig for alle aldersgrupper, bosatt i Norge, men hva med turistene? Disse undersøkelsene er basert på tall fra Norge og ikke basert på turistene som besøker Norge årlig. Vil turistene bruke denne funksjonen? Det vil være utfordrende å komme med et presist svar på dette spørsmålet da jeg ikke har noen statistikk på hvor mange av turistene i Norge som bruker internett under sine reiser. De fleste har tilgang på smarttelefon med internett, men etter egen erfaring blir dette brukt med forsiktighet da surfing i annet land enn hjemland kan bli relativt dyrt. På bakgrunn av dette vil det være vanskelig å fastslå om turistene vil bruke sidene eller ikke, derfor bør det i tillegg benyttes andre informasjonskanaler enn internett. Noen av turistene vil kanskje planlegge besøket sitt nærmere før de forlater hjemlandet og vil på denne måten bruke siden. Med dette i bakhodet er det viktig at siden vil være tilgjengelig på flere språk.

Et annet aspekt ved informasjon på internett er at den ikke er mulig å ta med seg ut i selve nasjonalparken. I store deler av Lomsdal-Visten nasjonalpark finnes det ikke dekning, noe som vil gjøre vanlige mobiler, nettbrett og annet med mobil internettilgang unyttig. Om det er forhåndsutvalgte kulturminner som skal besøkes, bør det derfor være mulig å skrive ut et kart fra nettsiden som viser markert veg og kulturminnet. Om det ikke er mulig å markere veg vil det være mulig å markere kulturminnet med en beskrivelse slik at publikum kan finne frem. På utskriftversjonen bør det også komme frem vanskelighetsgrad og nødvendige ferdigheter og utstyr for å nå den gitte destinasjonen. Om kartet som blir skrevet ut, ikke er i en slik kvalitet at det vil være mulig å navigere etter, bør dette også presiseres, slik at brukeren får med seg et mer detaljert kart.

Et slikt interaktivt kart kan kun eksistere sammen med en hjemmeside om nasjonalparken(e), og vil dermed bli en tilleggskostnad i tillegg til kostnadene for en hjemmeside.

Driftskostnadene på et slikt kart vil ikke være omfattende, ei heller naturinngrepet.

Brukervennligheten vil også være stor, da de fleste i dag er komfortabel med bruk av elektroniske hjelpemidler. I et slikt kart vil det være mulig å legge inn store mengder informasjon og forandre informasjonen i forhold til bærekraftig slitasje på terrenget, naturen og kulturminnene. Det vil også være mulig å lære om kulturminnene uten å besøke

nasjonalparken på denne måten. Ved å bruke det interaktive kartet vil det komme opp både informasjon og bildet av kulturminnet, noe som vil være lærerikt i seg selv.

Denne formidlingsmetoden har fått 87,5 prosentpoeng av 100 mulige da det er relativt brukervennlig, men har forholdsvis høye installasjonskostnader. Et alternativ til dette vil være å oppfordre forvaltningsmyndighetene til å mer aktivt ta i bruk www.kulturminnesok.no eller bygge på denne modellen. Det er også viktig å informere brukere om denne siden slik at de vet at dette er et alternativ.

Turplanlegger

En mer avansert mulighet vil være å legge til rette for en turplanlegger i nasjonalparken. Denne turplanleggeren vil være som et slags veikart med kulturminner og natur som kan oppleves. Ved å krysse av på forskjellige steder man ønsker å oppleve, vil denne turplanleggeren finne ut hvilke veger som er hensiktsmessige å gå for å komme seg mellom de gitte destinasjonene.

En slik applikasjon vil ha behov for en omfattende registrering og oppmerking av terreng for å kunne eksistere, dermed vil ikke bare opparbeidelsen av en slik nettside komme med på kostnadene, men også midler til registrering av terrenget. Disse kostnadene vil være så store og omfattende at det vil gå med unødvendig mye midler til formålet. Om det likevel skulle bli aktuelt å benytte seg av en slik planlegger, vil det etter registrering og opprettelse av en slik side ikke være de største behov for vedlikehold og driftskostnader. En slik turplanlegger vil derimot kanskje belaste naturen da det ofte vil være de samme ferdselsårene som blir brukt, dette må holdes oppsyn med og eventuelt forandres om terrenget ikke skulle tåle belastningen. Informasjonsmengde vil være like god som ved en hjemmeside, da det vil kunne legges inn uendelig mye digital informasjon som også vil kunne skrives ut og tas med. Det vil kunne tenkes at en slik turplanlegger kan brukes på mobiltelefoner med GPS. Dersom kartet lastes ned på forhånd vil ikke GPS på mobil være avhengig av dekning, men mobilen vil likevel være avhengig av strøm, noe en vanlig GPS vil være bedre på enn mobiltelefon. Likevel bør det være mulig å skrive ut informasjonen og ta med seg for de som ikke har mulighet til å bruke GPS eller mobil.

Turforslag

Gjennom intervjuet med Eva Nesmann,¹⁷⁴ ble det fortalt at de hadde utarbeidet ferdige turforslag til de besøkende av parken som de fikk med seg i en brosjyre. Her var det flere løyper, sortert etter lengde og vanskelighetsgrad. Dette kunne vært en god løsning i Lomsdal-Visten nasjonalpark, men likevel legge til mer informasjon. Det er en mulighet å lage turstier som byr på både kultur- og naturopplevelser. Noen løyper kan lages som dagsløyper, mens andre kan gå over en eller flere dager. Slike turforslag bør være tilgjengelig både digitalt og trykt slik at alle har mulighet å benytte seg av dem. Ved å gjøre dem tilgjengelig digitalt vil det også være mulig å skrive informasjonen ut og ta med seg om det ikke finnes mulighet til å ta med en brosjyre fra turistkontor eller lignende. Lomsdal- Visten har ikke et nasjonalparksenter, men det finnes noe informasjon tilgjengelig ved museum og turistkontor. Disse instansene bør fremdeles ha informasjon om nasjonalparken, og om mulig vil det også være hensiktsmessig og ha brosjyrer tilgjengelig ved flere steder, i alle fall under høysesongen.

Slike turforslag kan også reguleres med tanke på sårbarheten i nasjonalparken. Før turforslagene blir utgitt, må det nøye vurderes om stedene og terrenget som blir foreslått vil tåle belastningen fra de besøkende. Oppdages det i etterkant at én av de foreslåtte rutene blir for hyppig brukt kan dette forebygges med klopping eller andre hjelpemidler dersom det er mulig, dette kan dog være med på å ødelegge den ønskede villmarkfølelsen. Det vil også være mulig å trekke brosjyren og informasjonen på nett slik at belastningen på ruten avtar, i tillegg til at trafikken kan styres unna særdeles sårbare områder.

I turforslagene bør det også være tilgjengelig informasjon om kulturminnet, for at brosjyren ikke skal bli for omfangsrik kan det her også henvises til mer dyptgående informasjon på nettet eller gjennom QR-koder. Uansett bør det være tilgjengelig nøkkelfakta og bildet av kulturminnet som skal besøkes da bildet vil gjøre det lettere å finne, og informasjonen vil formidle fakta rundt kulturminnet til den besøkende.

Dette er en forholdsvis rimelig måte å formidle både natur- og kulturopplevelser uten de største driftskostnadene og vedlikeholdet. På nett vil det være mulig å legge ved ubegrensede

¹⁷⁴ Intervju, Eva Näsman, nasjonalparkforvalter i Sonfjallet nasjonalpark, Østersund 05.02.16

mengder informasjon, men ikke i brosjyrer. Her vil formidlingsverdien av historien rundt kulturminnene være forholdsvis liten. Slike brosjyrer er brukervennlige og lett tilgjengelig. På bakgrunn av dette ender dette forslaget opp med en score på 64,4/ 100, noe som vil tilsi en forholdsvis god formidlingsmåte som er tilgjengelig for de fleste.

GPS løsning

En annen løsning for å unngå å markere i terrenget og ødelegge villmarksopplevelsen vil være å bruke GPS mer aktivt. Det blir ifølge Lamo og Norberg flere og flere som bruker GPS i stedet for det tradisjonelle kartet og kompasset.¹⁷⁵ Andelen av mennesker som har GPS er ikke enkelt å anslå, men den vil nok være voksende de kommende årene. Det er flere som har tatt i bruk mobil som en digital formidlingsarena, dette er ikke mulig i Lomsdal-Visten da det ikke finnes dekning for det. Ellers ville allerede eksisterende apper som Miljøstatus,¹⁷⁶ og turappen til Forollhogna¹⁷⁷ være mulige å anvende. Det finnes flere mulige løsninger ved å bruke GPS, den første vil være å legge ut koordinatene til de forskjellige kulturminnene med informasjon på nett. På denne måten kan brukeren selv velge de kulturminnene som er aktuelt å besøke, skrive ut koordinatene og informasjonen for å så planlegge turen i nasjonalparken på denne måten.

En annen løsning ville vært å legge ut ferdige ruter på hjemmesiden som kan lastes rett ned til GPS. Dette vil være ferdige turforslag som vil både vise veg og markere hvor i terrenget kulturminnet befinner seg. Dette vil begrense turen noe mer enn om det bare legges ut koordinater slik at brukeren kan planlegge selv, men for de som ikke er like naturvant vil dette være en enklere måte. Disse rutene vil også ha et behov for å være informert om vanskelighetsgrad og utstyrsbehov.

GPS har en tegnbegrensning på skriftmengden som er mulig å få opp. Det er mulig å legge inn bilder i GPS slik at et kulturminnet lett kan gjenkjennes, men mengde tekst er svært begrenset. Derfor vil det ikke være mye informasjon som kan lastes ned direkte i GPS, men det vil være mulig å skrive ut dette fra nettet eller oppleve kulturminnet først, og lese om det når turen er over.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Intervju, Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁷⁶ Miljøstatus lar deg blant annet se de nærmeste kulturminnene og ved å gå inn på informasjonen får du mulighet til å lese informasjon om kulturminnet som er lagt inn i kulturminnesok.no <https://kulturognaturreise.wordpress.com/2013/11/12/miljostatus-appen/> hentet 06.04.16

¹⁷⁷ Turapp hjemmeside <http://turapp.no/forollhogna/> hentet 11.05.16

¹⁷⁸ Intervju, Lamo og Norberg 27.01.16

Et lignende prosjekt er utført av Østfolds historielag som har laget et kulturminnekart. Dette er gjort av frivillige som har reist med fotoapparat og GPS for å dokumentere og legge ut koordinater til kulturminnene.¹⁷⁹ Dette kan også sammenlignes med interaktivt kart som jeg har nevnt på side 45. Det er mulig å klikke seg inn på et kart for å velge kulturminnet, og få informasjon om beliggenhet og historie. Etter en telefonsamtale med fagpersonen bak dette opplever han at kartet og koordinatene dessverre ikke blir hyppig anvendt. Han begrunner dette med at ikke alle har tilgang på GPS og at tiltaket ikke har vært markedsført i noen større grad.¹⁸⁰ Dette kan være utfordringer som også kan melde seg ved bruk i nasjonalparken.

En GPS-løsning med koordinater vil ikke være den dyreste å gjennomføre da nasjonalparkforvalteren og Statens naturoppsyn i Lomsdal-Visten nasjonalpark allerede har lagret koordinatene til de fleste kulturminnene.¹⁸¹ Likevel må de legges ut på en hjemmeside med instruksjoner og vanskelighetsgrad, noe som tilsier at det vil være noen kostnader bak en slik løsning. Driftskostnadene bak dette vil ikke være uforholdsmessige store, men det må holdes øye med belastningen rundt kulturminnene og naturen slik at de ikke blir belastet i for høy grad. Denne løsningen vil være forholdsvis enkel å benytte, men det krever at besøkende har GPS eller har mulighet til å låne en. Dagens GPS er forholdsvis brukervennlige, og mange kan kjøpes til en rimelig sum. De er enkle å medbringe, og ved å taste inn koordinatene vil du kunne planlegge turen dit uten hjelp av mange andre komponenter. En slik løsning vil ikke kreve inngrep i naturen, og villmarksopplevelsen vil ikke gå tapt. På bakgrunn av dette får GPS løsningen en score på 76/100 prosentpoeng.

Trådløs informasjon

I Sonfjället nasjonalpark i Sverige har de satt opp trådløs informasjon for de besøkende. Dette vil si at det er satt opp et lokalt nettverk som inneholder lydklipp og informasjon som den besøkende kan lytte til gjennom telefon eller nettbrett. Det er ikke behov for mobil-dekning for å få til dette, da informasjonen som distribueres i nettverket er lokalt lagret på en harddisk.¹⁸² En slik måte å motta informasjon på vil ikke være skjemmende om det settes opp på de lokale hyttene, eller de eldre bumannsplassene. Dette vil være en måte å gi ut mye

¹⁷⁹ Østfold historielag hjemmeside: <http://kulturminnekart.no/ostfold/> hentet 07.04.16

¹⁸⁰ Krog, Ola Wergeland, samtale 02.02.16

¹⁸¹ Intervju, Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁸² Sveriges nationalparker hjemmeside: <https://sverigesnationalparker.se/park/sonfjallets-nationalpark/se-och-gora/tradlos-information-i-sododalen/#.VwqFlj9NDGA> hentet 10.04.16

informasjon uten å måtte gjøre noe inngrep i naturen eller området rundt. Samtidig er det brukervennlig og rimelig å installere. Informasjonen kan lett oppdateres, og det vil være mulig å legge inn både bilder, video, lydklipp og dokumenter. Det vil heller ikke her være en utfordring å få informasjonen på flere språk slik at den vil være tilgjengelig for alle.

Om det ikke er strøm ved lokaliteten, vil det være behov for å bruke aggregat eller solcellepanel for å drive ruterne, dette vil føre til et inngrep i området rundt installasjonen og vil føre til større kostnader. I Lomsdal- Visten er det ikke innlagt strøm på gårdene eller hyttene som i dag er i bruk, dette vil si at en slik installasjon vil føre med seg høyere kostnader og større inngrep.

En slik måte å formidle fakta om området rundt vil være forholdsvis vedlikeholdsfritt og slitasjesterkt. På den andre siden vil dette kreve at brukeren har med seg mobiltelefon eller nettbrett med strøm slik at det vil være mulig å laste ned. I dag finnes det mange løsninger for å lade opp mobil og nettbrett ved hjelp av mobile strømkilder, men hvor mange som ønsker å medbringe dette for å bruke til formålet er ikke godt å si. Selv om det vil være behov for teknologiske hjelpemidler for en slik formidlingsmetode, vil det ikke være umulig å plassere denne på gården Strompdal i Lomsdal-Visten, som i dag fungerer som overnattingssted for mange besøkende av nasjonalparken. Dette er for mange en dagsmarsj, og de fleste vil her fortsatt ha strøm på telefonen slik at den kan brukes til formålet om ønskelig.

Med bakgrunn i de lave kostnadene, brukervennligheten, informasjonsmengden og den dårlig tilgangen på strøm har dette forslaget fått en score på 70/ 100 prosentpoeng. Om det finnes en mer optimal løsning for strømforsyning, vil dette være et godt formidlingsforslag som kan brukes i Lomsdal- Visten nasjonalpark.

QR-koder

Det finnes allerede informasjonstavler ved hovedinngangen til de fleste nasjonalparkene i Norge,¹⁸³ dette finnes også i Lomsdal-Visten. Her er det også tatt i bruk QR-koder, QR-koder er utformet som en firkant som man tar bilde av med mobil eller lignende, deretter blir man automatisk videresendt til et nettsted med utfyllende informasjon om for eksempel

¹⁸³ Spørreundersøkelse, *Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker*, spørsmål Q6

nasjonalparken. Dette er en rimelig og enkel løsning for å formidle mye informasjon på flere språk. Det kan legges inn ubegrensede mengder informasjon i form av video, bilder, tekst og lydklipp. I mange tilfeller vil slike QR-koder være mulig å bruke inne i nasjonalparkene. Kodene er små og dermed lite skjemmende i naturen, det vil likevel stå i kontrast til de naturlige omgivelsene. Om det skal være tilgjengelig informasjon ved et kulturminne, eller andre ting, vil dette være den minst skjemmende måten å utføre det på, da alt som blir satt for å informere om kulturminnene vil virke skjemmende. Dessverre kan disse ikke brukes inne i selve nasjonalparken på grunn av manglende dekning, men de kan brukes ved inngangen til nasjonalparken sammen med tavlene som allerede finnes her. På bakgrunn av dette får denne løsningen en score på 64,4/100 noe som tilsier at det vil være en forholdsvis god måte å formidle på, sett bort ifra behovet for smarttelefon og dekning.

Informasjonstavler

Slike tavler finnes allerede ved de fleste nasjonalparkene, noen har kun tavler ved inngangen til parken, mens andre har valgt å ha informasjonstavler inne i selve parken også. Gjennom undersøkelsen jeg gjennomførte, nevnes det at tavlene i liten grad blir lest.¹⁸⁴ Slike tavler vil virke store inne i nasjonalparken og være i kontrast til naturen. Det er krevende å sette opp slike tavler og når de først er ferdigstilt vil det være krevende og kostbart å endre på de fordi de må i all hovedsak lages nye om noe skal forandres. Likevel er dette en måte å formidle historie til de besøkende hvor de besøkende selv ikke har behov for å ta med mobil, GPS eller lignende selv. Slike tavler vil ofte bli store om de skal være tilgjengelige på flere språk, ofte blir innholdet i teksten lite da den samme informasjonen skal gjengis for flere nasjonaliteter. Dette nevner nasjonalparkforvalteren i Lomsdal-Visten nasjonalpark at har vært en utfordring,¹⁸⁵ dette kan løses i noe grad ved bruk av QR-koder på informasjonstavlene der det er dekning for det.

Slike tavler er sannsynligvis den informasjonsmåten som blir brukt hyppigst ved nasjonalparker,¹⁸⁶ selv om de kanskje er én av de dårligste måtene å formidle informasjon. Lite informasjon og større inngrep i naturen gjør at skiltene bryter med naturen, men likevel vil det være naturlig og ha en slik informasjonspost ved inngangen til nasjonalparken. Med

¹⁸⁴ Spørreundersøkelse, *Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker*, spørsmål Q6

¹⁸⁵ Intervju Lamo 27.01.16

¹⁸⁶ Spørreundersøkelse, *Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker*, spørsmål Q6

bakgrunn i inngrep, kostnader og informasjonsmengde har denne formidlingsmåten fått 67,5 prosentpoeng av 100.

Guidede turer

Slike turer blir arrangert ved noen naturreservat og nasjonalparker, men det er mye som skal tas hensyn til ved denne typen formidling. Et godt eksempel på dette er i Ulen naturreservat hvor museet ønsket å arrangere guidede turer i åpen båt opp Innerdalselva. Dette ville medføre fare for å forstyrre blant annet fiskeørnen som har tilhørighet i området. For å se om dette kunne gjennomføres dro Vitenskapsmuseet ved NTNU på befaring hvor de laget regler for guiding med båt i området. Guidingen ble lagt utenfor tiden ørnen hadde egg eller små unger, og farten på båten måtte være lav for å holde støynivået nede. Disse reglene ble til fordel for både besøkende og dyrelivet da de besøkende fikk tid til å oppdage andre ting langs elvebredden med den lave farten, turene bidro også til økt bevissthet rundt naturkvalitetene i området.¹⁸⁷

Guidingen ved Ulen naturreservat kan brukes som eksempel ved guiding i blant annet Lomsdal-Visten nasjonalpark. I verneforskriftene til nasjonalparken heter det:

*Bestemmelsene i denne forskrift er ikke til hinder for organisert turvirksomhet til fots så lenge naturmiljøet ikke blir skadelidende.*¹⁸⁸

Dette vil si at organisert ferdsel vil være mulig så lenge det ikke belaster verneverdiene. Guiding i dette området vil ta med seg en lang rekke positive utfall. Guidingen må nødvendigvis bli utført av én eller flere som kjenner til området, både naturen og historien som finnes her. En slik guidet tur bør by på alle aspektene ved en nasjonalpark, deriblant både naturforekomster og det kulturhistoriske. Ved å by på flere opplevelser vil flere mennesker vise sin interesse, og det vil være større interesse for deltakelse. Lamo og Norberg vil også få forsikret at ferdselen i området vil foregå med en lokalkjent som kjenner terrenget og hvilke ferdigheter som må dekkles for å kunne gjennomføre en slik tur. På denne måten vil det ikke være behov for noen merking i terrenget, og den som gjennomfører guidingen, vil ha muligheten til å formidle det natur- og kulturhistoriske som har skjedd i dette området på en

¹⁸⁷ Miljødirektoratet hjemmeside:

http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/attachment/528/DFN_%20Allemansrett_reiseoperator_dyreliv_web.pdf, s. 7, hentet 17.04.16

¹⁸⁸ Forskrift om lomsdal-visten nasjonalpark/ Njaarken vaarjelimmidiedajve, Brønnøy, Vevelstad, Vefsn og Grane kommuner, Nordland, §5, annet ledd, første punktum

mye bedre måte enn det noen plakat eller turistbok ville ha mulighet til. På denne måten vil også publikum ha mulighet til å stille spørsmål og høre om den immaterielle kulturarven også. Dette formidlingsforslaget har fått 87,5 prosent av mulige 100 på grunnlag av den store informasjonsmengden, og den potensielle lave belastningen på verneverdiene.

Frivillig arbeid

Frivillig arbeid med blant annet skjøtsel rundt gårdene arrangeres allerede i Lomsdal-Visten,¹⁸⁹ på denne måten blir de som er med i nasjonalparken klar over hvilken historie som finnes rundt gårdene og hvilket arbeid som måtte til for å vedlikeholde og leve i en slik natur. Frivillig arbeid vil lønne seg på alle måter så lenge det er i samarbeid med forvaltningsmyndighetene slik at det ikke er noe som blir fjernet eller skadet i vanvare. Ved å arrangere årlige turer til faste lokaliteter i parken vil forvaltningsmyndighetene ha mulighet til å fortelle de frivillige om området og vise dem hvordan livet her tidligere har vært. De frivillige vil også ha mulighet til å stille spørsmål som forvaltningsmyndighetene kan være behjelpelig med å finne svar på. Ved frivillig arbeid vil det spares midler på vedlikehold som kan brukes på blant annet formidling i andre former ved nasjonalparken og inkludering av frivillige kan føre til et engasjement som kan være lønnsomt for begge parter.

Frivillig arbeid er et av de formidlingsforslagene som har kommet best ut i tabellen på side 55, men den har fått 3 på teknologibehov i planleggingsfase. Dette er på bakgrunn av at det kan være utfordrende å finne frivillige som vil ta seg tid til dette i et stadig med opptatt samfunn. Dersom de som melder seg frivillig blir godt ivaretatt og føler de får et utbytte av arrangementet vil de kunne bli med i flere år ved aktiv oppfølging. Selv om dette er et av forslagene som får høyest score på tabellen vil det ikke være det beste formidlingsforslaget da informasjonen kun vil nå ut til de som er med på arrangementet og ikke de som er i nasjonalparken av andre årsaker, forslaget har dermed fått 91,4 prosentpoeng av 100 mulige.

Aktiv formidling ved gårder

Det er flere museer eller andre instanser som oppretter arrangementer som tar de besøkende aktivt inn i formidlingen ved å åpne gårder og holde åpne dager. Disse åpne dagene kan bestå av foredrag, kurs, skjøtsel, tidsreiser eller mye mer. Ved å holde et slikt arrangement vil publikum komme seg ut i naturen og få oppleve både natur- og kulturhistorie på nært hold,

¹⁸⁹ intervju Lamo og Norberg 27.01.16

frivillige kan blant annet være med å arrangere slike åpne dager. Disse dagene kan også medføre at noen vil bruke nasjonalparken i høyere grad da de fikk en god opplevelse av arrangementet. Et annet viktig aspekt som blir formidlet ved slike anledninger er den immaterielle kulturarven, for eksempel hvordan de lokale skikkene var og deres tilknytning til naturen. Ved hyppige arrangementer kan det føre med seg slitasje og belastning på området rundt, likevel vil slike arrangement i Lomsdal- Visten mest sannsynlig ikke arrangeres så ofte at dette blir et problem, da det ikke er like stort publikum her som ved mer sentrale nasjonalparker. Belastningen på terrenget må likevel tas hensyn til og vurderes opp mot slike arrangement. Med bakgrunn i den store tilgangen på informasjon og opplevelsen har denne formidlingsmetoden fått 88,9 prosentpoeng av 100 mulige, noe som vil tilsi en veldig god formidlingsmetode.

Informasjon ved turisthytter

Informasjon i form av papir-perm eller informasjonsplakater ved overnattingssteder vil være en god måte å formidle historie på. Dette er en billig og enkel måte å formidle kunnskap om områdene rundt til de besøkende og noe som er tilgjengelig uten bruk av andre hjelpemidler. Ved å ha skiller i permene vil det også lett kunne legges inn flere språk slik at alle som benytter seg av hytta har mulighet til å bruke tiden på å lese. Dette vil i mange tilfeller være den beste løsningen da den både er rimelig og enkel å forandre og har derfor fått en score på 95 prosentpoeng av 100.

Tiltak	ca installasjonskostnad	ca årlige driftskostnader	naturinngrep	brukervennlighet	Informasjonsmengde	nødvendig infrastruktur (strøm, dekning etc)	enkel å ta med	Slitasje/ belastning på området	Teknologibehov i nasjonalparken (må mobil/pc etc medbringes av bruker)	Teknologibehov i planleggingsfase	Score [% av max]
Hjemmeside og sosiale medier	2	4	5	5	5	4	N/A	5	N/A	5	87,5
Interaktivt kart	2	4	5	5	5	4	N/A	5	N/A	5	87,5
Turplanlegger	1	4	2	3	5	4	4	2	N/A	4	64,4
Ferdige turforslag	3	4	2	5	3	N/A	5	2	5	5	75,6
GPS løsning	3	4	4	5	4	4	5	3	3	3	76,0
Trådløs informasjon	4	4	5	5	5	0	N/A	5	0	N/A	70,0
QR-koder	3	4	4	4	5	0	5	N/A	0	4	64,4
Informasjonstavler	2	4	1	5	2	5	N/A	3	N/A	5	67,5
Guidede turer	5	N/A	3	5	5	5	N/A	3	5	4	87,5
Frivillig arbeid	5	5	5	5	4	N/A	N/A	5	N/A	3	91,4
Aktiv formidling ved gårder	4	4	5	5	4	5	5	4	N/A	4	88,9
Informasjon ved turisthytter	4	4	5	5	5	5	5	5	N/A	N/A	95,0

Figur 12: Vurdering av de forskjellige formidlingsmetodene.

- 1: Svært stort inngrep/ kostnad/ Krav
- 2: Betydelig inngrep /kostnad/ krav
- 3: Noe inngrep/ kostnad/ krav
- 4: Lite inngrep/ kostnad/ krav
- 5: Problemfritt inngrep/ kostnad krav

Resultatene etter en vurdering av de forskjellige formidlingsmetodene blir vist i figur 12. Som tidligere nevnt er 0 Svært stort inngrep/ kostnad/ Krav og 5 Problemfritt inngrep/ kostnad krav, 100 vil være den høyest mulige scoren som vil tilsi en rimelig og bruksvennlig formidlingsmetode uten behov for spesielle hjelpemidler eller belastning på verneverdiene. N/A¹⁹⁰ vil si at vurderingskriteriet ble vurdert ikke aktuell for denne type formidlingsmetode.

Ut ifra vurderingen vil den mest hensiktsmessige formidlingsmetoden være en perm med informasjon på turisthytter, likevel vil denne formidlingsmetoden alene være svært begrenset. Ved å kombinere flere av forslagene vil den mest hensiktsmessige måten å formidle kulturhistorien i nasjonalparkene komme frem. I kombinasjon med hjemmeside knyttet opp mot sosiale medier og for eksempel aktiv formidling på gården, guiding og frivillig arbeid vil dette være en utfyllende måte å formidle kulturminner både i planleggingsfasen og under selve turopplevelsen. Dette vil likevel være ressurskrevende å gjennomføre.

I Lomsdal-Visten nasjonalpark eksisterer det et ønske om å bevare villmarksfølelsen selv om det er ønskelig med en formidlingsmetode rettet mot kulturhistorien i området. Ved å ha tilgjengelig informasjon på en hjemmeside, ikke bare overfladisk informasjon, men en dyptgående informasjon om de forskjellige emnene, vil dette være en god start på opplevelsen for mange. Videre mener jeg det fortsatt bør brukes informasjonstavler ved inngangspartiet til nasjonalparken selv om dette vil være i strid med villmarksopplevelsen. Informasjonen her viser de besøkende at de nå er på vei inn i en nasjonalpark og informerer i noen grad om hva som kan oppleves innenfor nasjonalparkens grenser. Ved å kombinere disse tavlene med QR-koder vil det også kunne formidles noe mer dyptgående informasjon.

I tillegg til å ha hjemmeside, informasjonstavler og QR-koder kan et flertall av de andre forslagene anvendes. Et interaktivt kart vil gjøre det spennende og artig for både barn og voksen å se hva som finnes i nasjonalparken, her kan det legges inn både natur- og kulturhistorie slik at begge kan oppleves på lik linje. De forhåndsproduserte turforslagene er optimale for turistene som ikke har nettilgang på lik linje med nordmenn. GPS løsningen vil

¹⁹⁰ N/A står for No answer/ not available

være optimal for de som ønsker å være mer frittstående og kun bruke koordinater. Denne løsningen vil også være mer presis i forhold til kulturminnets beliggenhet.

Turplanlegger mener jeg vil bli for omfattende og kostbar i en nasjonalpark som Lomsdal-Visten, men det skal ikke utelukkes at dette kan benyttes en gang i fremtiden.

6 Kommersiell aktivitet

I dette kapittelet ønsker jeg å ta opp spørsmålet om kommersiell aktivitet vil være hensiktsmessig i Lomsdal-Visten. Reiseliv basert på kultur- og naturarven er i fremvekst og friluftsutøvere benytter seg i høyere grad av tilbud fra kommersielle aktører som ofte tilbyr reiser og overnattinger.¹⁹¹ Slike aktiviteter kan være med på å øke besøket til nasjonalparken og komplementere den offentlige formidlingen, gjennom dette kan aktørene bidra til å øke bevisstheten rundt kulturminnene i parken. Selv om kommersielle aktører kan komplementere den offentlige formidlingen kan en økt andel besøkende til parken også belaste naturen. Kan dette løses på en måte som vil være hensiktsmessig for både de kommersielle aktørene og bevaringsverdiene i nasjonalparken?

Forvaltning av nasjonalparker er fremstilt i internasjonal litteratur som todelt, på den ene siden er samfunnsdelen om ivaretagelse av naturressursene og på den andre siden de lokale brukerinteressene som ønsker å drive reiselivsnæring ved bruk av de samme ressursene.¹⁹² Dette vil si at samtidig som ressursene og historien i nasjonalparken skal bevares skal den også tilgjengeliggjøres for allmennheten. Dette kan blant annet kreve stier, bruer, skilt, veier og parkeringsplasser med mer. I Lomsdal- Visten nasjonalpark er det lagt til rette med et fåtall bruer og noe skilting, men ikke mer enn det som er sett aller høyst nødvendig.¹⁹³ Det vil alltid være en todelt rolle og delvis overlappende mål ved en nasjonalpark: ivaretagelse og tilgjengeliggjøring. Likevel vil det ikke være forsvarlig å fjerne noen av elementene, ved å stenge områdene for besøk vil hensikten bak bevaringen av områdene blekne. På bakgrunn av dette må det utarbeides en løsning som både kan ivareta verneverdiene og gjøre nasjonalparkene tilgjengelig og lærerik for alle, men hvordan skal dette gjennomføres? Det er kostbart og krevende å legge til rette i nasjonalparken, i tillegg vil mye tilrettelegging ødelegge villmarksfølelsen som er ønskelig at skal oppleves i Lomsdal-Visten.

Kommersielle aktiviteter var tidligere forbudt i noen nasjonalparker, men dette opphevet kongen i statsråd 24.10.2003. Dette vil si at det er mulighet for å øke miljøbasert virksomhet i parkene.¹⁹⁴ Regjeringen fremmet et økt ønske om bærekraftig bruk av fjellområdene i Norge

¹⁹¹ Det kongelige klima- og miljødepartementet Meld. St. 18, *Friluftsliv, Natur som helse og livskvalitet*, 2015-2016:99

¹⁹² Utmark- tidsskrift for utmarksforskning: http://www.utmark.org/utgivelser/pub/2013-2/fagfelle/Haukland_et_al_2_2013_Utmark.html hentet 11.04.16

¹⁹³ Intervju Lamo og Norberg 27.01.16

¹⁹⁴ Regjeringens hjemmeside: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forbudet_mot_kommersiell_turisme/id251005/ hentet 20.04.16

gjennom «fjellteksten», også de vernede fjellområdene.¹⁹⁵ Dette tilsier at Regjeringen ønsker en økt bruk av fjellområdene som i aller høyeste grad angår Lomsdal- Visten nasjonalpark.

Forskning ved NMBU (Norges miljø- og biovitenskapelige universitet) viser at nesten 3000 bedrifter baserer sin virksomhet på natur- og kulturarven i Norge. Disse aktørene er kommersielle som tar imot betaling for å arrangere aktiviteter eller opplevelser i naturen. Hele 38 prosent av disse kommersielle aktørene driver sin virksomhet i en nasjonalpark eller i randsonen rundt parkene.¹⁹⁶ Vil disse bedriftene ta hensyn til verneverdiene i landskapet? Vil de bidra til en økt formidling og bevissthet rundt natur- og kulturverdiene i nasjonalparkene?

Siden aktørene baserer opplevelsene på verdiene i nasjonalparkene ville det være trolig at de har bevaring i tankene når de arrangerer aktiviteter i området for en videre bærekraftig arbeidsplass. Om arrangørene velger å belaste verneverdiene ved å skade eller ødelegge dem, vil de besøkende heller ikke være interessert i å oppleve nasjonalparkene, da det ikke lenger vil være noe som er verd å besøke. Dette nevner også Lamo har vært hennes tankegang når det kommer til kommersielle aktører i området.¹⁹⁷ Sett at aktørene ønsker en bærekraftig arbeidsplass, vil det dermed være deres intensjon å bevare verneverdiene i nasjonalparkene. Det kan likevel være en utfordring med tanke på arrangørenes kunnskap om verneverdiene i den gitte nasjonalparken. Har ikke arrangøren kunnskap om hvordan et naturbasert reiseliv skal gjennomføres uten å belaste verneverdiene vil dette kunne være en utfordring, da arrangøren kan skade terrenget i vanvare. Jeg vil se det nødvendig at arrangørene som ønsker å opprette aktiviteter i vernede områder, bør inneha en kunnskap om hvordan dette bør gjennomføres, likevel bør det her samarbeides tett mellom arrangør og forvaltningsmyndighet for å sikre verneverdiene. På denne måten vil det kunne oppbygges en sterk og bærekraftig reiselivsnæring som kan formidle verdiene i landskapet.

Gjennom arrangerte aktiviteter i nasjonalparkene vil det kunne øke besøket, og en større andel mennesker vil kunne få oppleve *det gjemte landet*, slik Arvid Sveli omtalte Lomsdal- Visten nasjonalpark i sin bok med ved samme navn. Videre forteller han:

¹⁹⁵ Det kongelige finansdepartement, St. prep. nr. 65, *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2002-2003* hentet 20.04.16

¹⁹⁶ Det kongelige klima- og miljødepartement, Meld. St. 18, *Friluftsliv natur som kilde til helse og livskvalitet: 2015-2016*: 100

¹⁹⁷ Mail Torhild Lamo, mottatt 19.04.16

*Skaperen ble så fornøyd med sitt verk at han bestemte seg for å gjemme det bortfor menneskenes hop og verne det mot deres trang til å omskape alt. Han ville ha det for seg selv og gledes ved det, og bare skogens og fjellets egne dyr, fugler og andre skapninger skulle få varig heimstavsrett der inne.*¹⁹⁸

Videre forteller han at i dag finnes bare sporene igjen etter menneskene som en gang bodde her, i form av tufter etter hus som er borte, steinrøyser og åkerreiner, *gjengrodde stier etter menneskers ferd med tonge bærer til og fra sine villmarksheimer- stier som er skapt av fottråkk gjennom århundrer.*¹⁹⁹ Få kan vel skildre Lomsdal- Visten slik som Arvid Sveli, men kan de kommersielle aktørene i nasjonalparkene formidle kulturhistorien i dette landskapet til de som benytter seg av deres tjenester?

Ved å ikke kun formidle naturhistorie, men også kulturhistorien i nasjonalparken, vil dette tilføye en ekstra dimensjon til besøket i nasjonalparken. Sharon Macdonald skriver:

*The past is not only discussed and thought about, it is also materialised in bodies, things, building and places. It is felt, experienced and expressed through objects, such as ruined buildings (...)*²⁰⁰

Ved å formidle historien som finnes i landskapet i nasjonalparken, vil de besøkende kunne oppleve og føle det som en gang har eksistert.²⁰¹ Her kan de erfare hvordan det har vært å leve i denne utfordrende naturen, og kanskje utvikles det også en tilhørighets- eller identitetsfølelse til stedet. Dette vil legge til et nytt aspekt ved besøket i nasjonalparken, og kommersielle aktører kan markedsføre kulturminnene i tillegg til naturopplevelsen og på denne måten tiltrekke seg en større kundekrets.

Veileder for besøksstrategi i norske verneområder omtaler dette som et todelt ansvarsområde hvor det er viktig å fordele ansvaret ved en naturbasert reiselivsnæring. Selv om det er viktig med et samarbeid mellom forvaltningsmyndighet og de kommersielle aktørene, vil det være viktig med en godt definert oppgavefordeling mellom fellestiltak og bedriftsrettede tiltak som reiselivsnæringen har ansvar for.²⁰² Figur 13 nedenfor illustrerer en oppgavefordeling mellom fellestiltak og bedriftsrettede tiltak

¹⁹⁸ Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/> hentet 20.04.16

¹⁹⁹ Brønnøy guiden hjemmeside: <http://bronn.no/lomsdal/> hentet 20.04.16

²⁰⁰ Macdonald, Sharon, *Memorlylands, Heritage and identity in Europe today*, 2013: 79

²⁰¹ IBID: 79

²⁰² Miljødirektoratet, *veileder for besøksforvaltning i norske verneområder*, 2015: 6

Slike oppgaver som utforming av informasjonsbrosjyrer kan forvaltningsmyndighet og reiselivsnæring samarbeide om slik at forvaltningsmyndigheten kan hindre markedsføring av sårbare områder, likevel må forvaltningsmyndighet forsikre seg om at offentlige midler ikke vil bli anvendt til konkurransevridende formål da dette vil være i strid med EØS- regelverk.²⁰³

Reiselivsnæringen vil være tjent med å ivareta verdiene som ligger innad i en nasjonalpark og ha god kunnskap om områdene slik at de tilreisende får en god opplevelse og ønsker å komme igjen. Ved å tilby både natur- og kulturhistoriske opplevelser vil de også kunne nå ut til en større kundekrets, noe begge parter vil være tjent med. Så lenge samarbeidet og oppgavefordelingen mellom reiselivsnæringen og forvaltningsmyndigheten er tett og godt, vil kommersiell aktivitet i nasjonalparkene kunne føre med seg mye positivt og en langsiktig verdiskapning.

²⁰³ Miljødedirektoratet, *Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder*, 2015: 6

7 Sammendrag og konklusjon

I denne oppgaven har jeg drøftet hvilke kulturminner som finnes i Lomsdal- Visten nasjonalpark og kartlagt hvilket vern kulturminnene innehar under nasjonalparkvernet. Jeg har videre sett på viktigheten av at kulturminnene i nasjonalparken blir formidlet på en hensiktsmessig måte. Dette innebærer både å minimere slitasje samt å unngå at parkens besøkende skader kulturminnene i vanvare. På denne måten går ikke den lokale kulturhistorien tapt, men blir istedenfor ivaretatt gjennom bærekraftig formidling. Kulturhistorien i dette området er ett viktig grunnlag for vår forståelse og tolkning av fortiden. Den kan videre hjelpe oss til å forstå samtiden og bidra til å forme fremtiden. På bakgrunn av dette burde formidlingen av disse kulturminnene være en viktig del av arbeidet rundt nasjonalparken.

Nasjonalparkens kulturminner blir på nåværende tidspunkt i liten grad presentert for publikum gjennom vag informasjon på nettet og sparsom informasjon på en av de åpne hyttene. Med utgangspunkt i dette har jeg sett på hvilke formidlingsmetoder som kan brukes i nasjonalparken uten å ødelegge villmarksfølelsen i nasjonalparken. Sonfjället nasjonalpark i Sverige har i denne sammenheng blitt brukt til å finne ytterligere formidlingsmetoder, overførbare til Lomsdal-Visten.

Jeg har diskutert begrepet urørt natur og konkludert med at i Lomsdal- Vistens perspektiv vil dette være et misvisende begrep med tanke på den lange historien av direkte og indirekte menneskelig påvirkning. Begrepet er per i dag til hinder for effektiv forvaltning og formidling av kulturminner, da sistnevnte marginaliseres når området omtales som urørt. Gyldigheten til begrepet *urørt natur* bør derfor grundig debatteres i naturforvaltningen. En mer nyansert tilnærming kan innebære å omtale nasjonalparken som *tilnærmelsesvis urørt*, da dette vil gi økt handlingsrom til å ivareta og markedsføre både natur- og kulturlandskapet.

For å kartlegge hva nasjonalparkforvalterne i Norge mener om formidlingen av kulturminnene i deres nasjonalpark gjennomførte jeg en kvantitativ spørreundersøkelse. Resultatet demonstrerte manglende eller mangelfullt fokus på kulturminner og underbygger min påstand om at kulturminnene i nasjonalparkene får for lite oppmerksomhet fra forvaltningsmyndighetene, og dermed også publikum. Arbeidet med å promotere allerede

dokumenterte kulturminner bør derfor styrkes parallelt med at dokumentasjonsgraden økes. Det gikk også frem av undersøkelsen at det var ett ønske om å arbeide ytterligere med kulturminner blant nasjonalparkforvalterne, årsaken til at dette arbeidet ikke er kommet lengre ligger nok i begrensede ressurser hos forvaltningsmyndighet.

I oppgaven har jeg fremmet 12 konkrete forslag til formidling av kulturminner i Lomsdal-Visten nasjonalpark. Det er tatt hensyn til utfordrende terreng i parken og formidlingsforslagene bør med hensyn til dette inkludere vanskelighetsgrader. På denne måten vil publikum være klar over det nødvendige ferdighetsnivået for å gjennomføre turen. Den mest optimale løsningen for kunnskapsformidling av kulturminner i Lomsdal-Visten vil være en kombinasjon av de foreslåtte formidlingsforslagene. En god og oversiktlig hjemmeside, fortrinnsvis tilgjengelig på flere språk, bør ligge til grunn for samtlige formidlingsstrategier. Kombinert med aktiv bruk av sosiale medier, vil dette være en solid løsning som vil nå mennesker i alle aldre. Den viktigste informasjonen bør også være tilgjengelig som oppslag ved nasjonalparkens inngang, samt som brosjyrer på de åpne hyttene. Disse kan med fordel henvise til mer dyptgående informasjon ved bruk av QR-koder. Implementering av QR-koder vil ikke medføre en signifikant kostnadsøkning, samtidig som det tilgjengeliggjør store mengder informasjon, både relatert til kulturminner og parken som helhet. Med dette som utgangspunkt vil besøkende som ønsker å oppleve kultur- og naturlandskapet i nasjonalparken kunne få en trygg, innholdsrik og lærerik opplevelse.

De foreslåtte formidlingsmetodene vil kunne fungere godt i nasjonalparkene uten belastning på verneverdiene, samtidig som publikum vil kunne få oppleve historien og naturen i nasjonalparken. Det er dog en forutsetning for bærekraftig anvendelse at sårbare kultur- og naturområder kartlegges og eventuelt skjermes for besøkende ved behov. Dynamiske formidlingsmetoder, som nettsider og sosiale medier, kan i denne sammenheng anvendes til strategisk promotering av mer robuste områder. Dette vil samtidig skjerme sårbare kulturminner, dyreliv og natur.

Kommersielle aktører i Lomsdal-Visten kan være en naturlig kanal for formidling av kulturminner. Disse arrangerer allerede mange opplevelser i randsonene til- og inne i flere norske nasjonalparker. Aktørene vil ha sin arbeidsplass på grunn av verneverdiene i nasjonalparken og er dermed avhengig av at disse anvendes på en bærekraftig måte. På

bakgrunn av dette vil det være i deres egeninteresse å bevare verneverdiene. Det er likevel viktig å påpeke at kommersielle aktører bør ha et nært samarbeid med forvaltningsmyndighetene, slik at verneverdiene ikke blir skadet i vanvare. Kommersielle aktører kan være med på å lage en god opplevelse for de besøkende gjennom formidling av både det naturhistoriske og kulturhistoriske i nasjonalparken.

Gjennom denne oppgaven har jeg debattert hvordan kulturminnene i Lomsdal-Visten nasjonalpark kan formidles uten å belaste verneverdiene. Ved å strategisk benytte formidlingsmetodene jeg har fremmet i denne oppgaven kan viktige lokasjoner fremheves, sårbare områder skjermes og lokalhistorisk kunnskap bevares. Likevel bør dokumentasjonsgraden av kulturminner i norske nasjonalparker økes, og begrepet *urørt natur* problematiseres, da dette er til hinder for en helhetlig formidling av nasjonalparkene.

Litteraturliste

Bøker og artikler

Heiberg, Eli, *Planlegging i kulturlandskapet- når bruk og vern skal kombineres*, ukjent utgiversted, 1999

Haukeland, Jan Vidar, Vistad, Odd Inge, Stokke, Knut Bjørn, Daugstad, Karoline, *Utmarkstidsskrift for utmarksforskning, Reiseliv i Norske nasjonalparker*, 2014

Kvale, Steinar og Birkmann, Svend, *Det kvalitative forskningsintervju*, 2. Utgave, Oslo, 2009

Macdonald, Sharon, *Memorylands, Heritage and identity in Europe today*, Milton Park, 2013

Rubin, Herbert J. og Rubin, Irene S. *Qualitative interviewing- The art of hearing data*, 3. Utgave, USA, 2013

Ryen, Anne, *Det kvantitative intervjuet- fra vitenskapsteori til feltarbeid*, ukjent utgiversted 2007

Sandström, Camilla, Hovik, Sissel, Falleth, Eva Irene (red), *Omstridd natur, trender og utmaningar i nordisk naturförvaltning*, Umeå, 2008

Skjeggdal, Terje, Arnesen, Tor, Kveli, Jens, Markhus, Guri, Thingstad, Per Gustav, Wollan, Gjermund, Aasetre, Jørund, *Inngrepsfrie naturområder som verktøy for arealfrovaltning*, Steinkjer, 2005

Thagaard, Tove, *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*, 4. Utgave, Bergen, 2013

Offentlig dokumenter og Lovverk

Stortingsmelding 16, *Leve med kulturminner*, 2004-2005

Det kongelige klima- og miljødepartementet Meld. St. 18, *Friluftsliv, Natur som helse og livskvalitet*, 2015-2016

Stortingsmelding 62, *Ny landsplan for nasjonalparker og større verneområder i Norge*, 1991-1992

Det kongelige klima- og miljødepartement, Melding til stortinget, 18, *Friluftsliv natur som kilde til helse og livskvalitet*: 2015-2016

Miljødirektoratet, Riksantikvaren, *Kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven*, 2015

Miljødirektoratet, *Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder*, 2015

Det kongelige finansdepartement, St. prep. nr. 65, *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2002-2003*

<<https://www.regjeringen.no/contentassets/85893b5b44ea48929197fcda2234be6c/no/pdfs/stp200220030065000dddpdfs.pdf>> sist aksessert 20.04.2016

Lomsdal- Visten nasjonalparkstyret og Strauman landskapsvernområdet, *Forvaltningsplan for Lomsdal-Visten nasjonalpark/ njaarken vaarjelimmedajve Strauman landskapsvernområdet*, 2014

NOU 2004: 28. *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*.

Lov av 9. juni nr 50: *Lov om kulturminner* (kulturminneloven)

Forskrift om Lomsdal- Visten nasjonalpark/Njaarken vaarjelimmedajve, Brønnøy, Vevelstad, Vefsn og Grane kommuner, Nordland

Internett

Bronn.no *Det gjemte land*

< <http://bronn.no/lomsdal/> > sist aksessert 21.04.2016

En "Ringe Fieldplatz"

< <http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/en-qringe-fieldplatzq> > sist akksesert 30.04.2016

Fakta om Lomsdal-Visten

< <http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/fakta-om-lomsdal-visten> > sist akksessert 05.02.2016

Strompdalen

<<http://bronn.no/lomsdal/index.php/enestaende-vernehistorie/strompdalen>> sist aksessert 21.04.16

Detgjemtelandet.no *om Lomsdal- Visten*

<<http://www.detgjemtelandet.no/>> sist akessert 02.05.16

e24.no *Her er Facebooks offisielle tall i Norge*

< <http://e24.no/digital/her-er-facebook-offisielle-tall-i-norge/21275853> > sist aksessert 21.04.2016

Forskerforum.no *menneskeskapt natur, Aasne jordheim*

<<http://www.forskerforum.no/wip4/menneskeskapt-natur/d.epl?id=2162342> >
sist aksessert 21.04.16

friluftsr.no *friluftsliv og ungdom - tradisjoner og trender*

< http://www.friluftsr.no/650.Friluftsliv-og-ungdom-tradisjon-og-trender.html#_ftn1 > sist aksessert 29.02.2016

FN.no *Bærekraftig utviklings historie*

<<http://www.fn.no/Tema/Baerekraftig-utvikling/Baerekraftig-utviklings-historie>
> sist aksessert 30.04.16

Inonkart.miljødirektoratet.no *Inngrepsfrie naturområder i Norge (INON)*

<<http://inonkart.miljodirektoratet.no/inon/kart> > sist aksessert 05.05.16

kulturminnekart.no *Kulturminner i Østfold*

< <http://kulturminnekart.no/ostfold/> > sist aksessert 07.04.2016

kulturognaturreise.wordpress.com *Miljøstatus-appen*

< <https://kulturognaturreise.wordpress.com/2013/11/12/miljostatus-appen/> > sist
aksessert 06.04.2016

Lansstyrelsen.se *Länsstyrelsens arbete med skydd och skötsel av natur*

<<http://www.lansstyrelsen.se/dalarna/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/arbete-skydd-natur/Pages/default.aspx> > sist aksessert 27.04.16

Lomsdalvisten.wordpress.no *Lomsdal-Visten/ Njaarke*

<<https://lomsdalvisten.wordpress.com/page/2/> > sist aksessert 02.05.16

Mackinacparks.com *Mackinac national park 1875-1895*

<<http://www.mackinacparks.com/books-publications/mackinac-national-park-1875-1895> > sist aksessert 02.05.16

Miljodirektoratet.no *Lomsdal-Visten, Det glemte landet*

< http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/attachment/2254/Lomsdal-Visten_norsk.pdf > sist aksessert 02.04.16

Reiseliv og hensyn til dyrelivet

<http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/attachment/528/DFN_%20Alleman_srett_reiseoperator_dyreliv_web.pdf > sist aksessert 17.04.2016

Verneforskrifter og Dispensasjoner

<<http://www.miljodirektoratet.no/Global/dokumenter/Arrangementer/Vernefagsamling2015/Verneforskrifter%20og%20dispensasjoner%20-%20PC3%A51%20Foss%20Digre.pdf>> sist akksessert 02.05.2016

Verneformer

<<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verneformer/>> sist akksessert 07.03.16

Vern før og nå

<<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Vern-for-og-na/>> sist akksessert 07.03.16

Miljøstatus.no *Inngrepsfri natur*

<<http://www.miljostatus.no/inngrepsfri-natur>> sist akksessert 30.04.16

Nasjonalparkriket.no Breheimen, Jotunheimen, Reinheimen, Rondane, Nasjonalparkriket

< <https://www.nasjonalparkriket.no/>> Sist akksessert 12.05.16

Nationalparks.fi *history of the finnish national parks*

<<http://www.nationalparks.fi/en/hikinginfinland/whattosee/historyandculture/historyofthefinnishnationalparks>> sist akksessert 02.05.16

Naturoppsyn.no *Statens naturoppsyn*

<<http://www.naturoppsyn.no/>> sist akksessert 08.02.16

Naturvernforbundet.no *Naturvernforbundets historie*

<http://naturvernforbundet.no/om_naturvernforbundet/naturvernforbundets_historie/> sist akksessert 30.04.16

Vern av naturområder

<http://naturvernforbundet.no/naturvern/vern_av_naturomrader/> sist akksessert 30.03.16

Klimaendringer i Norge

< http://naturvernforbundet.no/_cparticleid_16032> sist akksessert 30.04.16

Nma.gov.au *First national park*

<http://www.nma.gov.au/online_features/defining_moments/featured/first_national_park> sist akksessert 02.05.16

Nob-RUGERNKRQR "røre"

<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=%C3%A5+r%C3%B8re&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge > sist aksessert 30.04.16

Nps.gov *Park history*

<https://www.nps.gov/parkhistory/online_books/anps/anps_1.htm > sist aksessert 02.05.16

Regjeringen.no Forbudet mot kommersiell turisme i nasjonalparker oppheves

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forbudet_mot_kommersiell_turisme/id251005/ > sist aksessert 20.04.2016

Urørt natur forsvinner i mindre omfang

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/urort_natur_forsvinner_i_mindre/id254062/ > sist aksessert 30.04.16

Sabima.no *Ulike typer vern*

<<http://www.sabima.no/ulike-typer-vern> > sist aksessert 29.04.16

Selhistorie.no *Rondane nasjonalpark: Debatten om opprettinga av den første nasjonalparken i landet*

http://www.selhistorie.no/fjellet_i_sel/rondane_nasjonalpark_debatten_om_oppreting_av_den_forste_nasjonalparken_i_landet.html sist aksessert 02.05.16

SNL.no *Natur, Svendsen, Lars Fredrik Händler*

<<https://snl.no/natur> > sist aksessert 30.04.16

Kulturhistorie, Stovner, Ina Louise

<<https://snl.no/kulturhistorie>> Sist aksessert 03.03.2016

Nasjonalparker Toldnæs, Jens Petter

<<https://snl.no/nasjonalparker> > sist aksessert 07.03.16

Yosemite Moen, Ole O.

<<https://snl.no/Yosemite> > sist aksessert 02.05.16

Natur- og miljøvern, Brænd, Tore J, Olerud, Kåre, Tjernshaugen, Andreas

<https://snl.no/natur-_og_milj%C3%B8vern > sist aksessert 25.01.16

Naturvernloven Brænd, Tore J.

<<https://snl.no/naturvernloven> > sist aksessert 25.01.16

FNs miljøprogram- UNEP

<https://snl.no/FNs_milj%C3%B8program/UNEP > sist aksessert 19.01.16

Sorum.kommune.no *Hvorfor ta vare på kulturminner*, Roy Allan Hansen

<<https://www.sorum.kommune.no/hvorfor-ta-vare-paa-kulturminner.5633494-329186.html> > sist aksessert 14.03.16

ssb.no *Bruk av IKT i husholdningene, 2015, 2. kvartal*

< <https://www.ssb.no/ikthus> > sist aksessert 16.03.2016

sverigesnationalparker.se *Människan*

< <http://www.sverigesnationalparker.se/park/tivedens-nationalpark/nationalparksfakta/manniskan/#.VumwXj89XGA> > sist aksessert 16.03.2016

Sveriges nationalparker

<<https://www.sverigesnationalparker.se/> > sist aksessert 16.03.2016

Trådlös information i Sododalen

<<https://sverigesnationalparker.se/park/sonfjallets-nationalpark/se-och-gora/tradlos-information-i-sododalen/#.VwqFlj9NDGA> > sist aksessert 10.04.2016

Välj Nationalpark

< <https://www.sverigesnationalparker.se/park/> > sist aksessert 05.05.2016

Abisko nationalpark

<<http://sverigesnationalparker.se/en/choose-park---list/abisko-national-park/> > sist aksessert 02.05.16

Thingvellir.is *National park history*

<<http://www.thingvellir.is/history/national-park-history.aspx> > sist aksessert 02.05.16

Turapp.no *Forollhogna nasjonalpark*

< <http://turapp.no/forollhogna/> > sist aksessert 11.05.16

Turkarthelgeland.no *Lomsdalskoia*

<<http://www.turkarthelgeland.no/lomsdalskoia.5190264-234276.html> > sist aksessert 02.05.16

Vesterdalshytta

<<http://www.turkarthelgeland.no/vesterdalshytta.5190665-234360.html> > sist aksessert 04.05.16

Utmark.org *45 prosent av Norge er inngrepsfritt! Om inngrepsfrie naturområder i Norge*

<http://www.utmark.org/utgivelser/pub/2005-2/art/Skjeggedal_og_Arnesen_Utmark_2_2005.html > sist aksessert 05.05.16

Webatlas.no *Turkart helgeland*

<<http://tema.webatlas.no/turkarthelgeland?x=406118&y=7267252&zoom=10&layeruntrans=555,561,581,954,1057&pois=100078,100079,100103,100153,100193,100218> > sist aksessert 02.05.16

Wilderness.net *The wilderness act of 1964*

<<http://www.wilderness.net/nwps/legisact> > sist aksessert 05.05.16

Informanter

Torhild Lamo, nasjonalparkforvalter Lomsdal- Visten nasjonalpark, Trofors, 27.01.2016

Carl Norberg, Statens naturoppsyn, Lomsdal- Visten nasjonalpark, Trofors, 27.01.2016

A.A. Tidligere beboer i Lomsdal- Visten nasjonalpark, Velfjord 16.10.2015

Eva Näsman, nasjonalparkforvalter Sonfjället nasjonalpark, Østersund 05.02.16

Arkiv

Statsarkivet i Trondheim:

Brandtakstprotokoll, Velfjord lensmannsdistrikt, Nordland fylke, 1935

Brandtakstprotokoll, Velfjordens lensmannsdistrikt, Søndre Helgelands fogderi, 1901

Annet

Holiløkk, Silje Svinaas, *Nasjonalparker- kulturhistoriske kunnskapsbanker?*

Kulturminneforvaltning i nasjonalparker, belyst ved eksempelet Forollhogna Nasjonalpark i Sør- Trøndelag og Hedmark, NTNU, 2010

Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: *Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker*, sendt ut 15.02.16

Korrespondanse :

Mail Torhild Lamo, nasjonalparkforvalter Lomsdal- Visten nasjonalpark mottatt 19.04.16

Mail Torhild Lamo, nasjonalparkforvalter Lomsdal- Visten nasjonalpark mottatt 04.05.16

Mail Håkon M. Bjerkan, Riksantikvaren, mottatt 18.03.16

Samtale Ola Wergeland Krog, kulturminnekart, Østfold historielag, 02.02.16

Figurliste

Figurnummer	Kilde	Hentet
1 Forsidebildet	Gamme i Sørvassdalen < https://www.facebook.com/lomsdalvisten/photos/pb.645082042182694.-2207520000.1463512278./994878333869728/?type=3&theater >	17.05.16
2 Tidslinje	Laget av Cecilie Nørberg	
3 Tidslinje	Laget av Cecilie Nørberg	
4 Tidslinje	Laget av Cecilie Nørberg	
5 Tabell	Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: <i>Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker</i> , sendt ut 15.02.16, spørsmål Q5	
6 Tabell	Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: <i>Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker</i> , sendt ut 15.02.16, spørsmål Q6	
7 Tabell	Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: <i>Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker</i> , sendt ut 15.02.16, spørsmål Q12	
8 Tabell	Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: <i>Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker</i> , sendt ut 15.02.16, spørsmål Q7	
9 Tabell	Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: <i>Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker</i> , sendt ut 15.02.16, spørsmål Q8	
10 Tabell	Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: <i>Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker</i> , sendt ut 15.02.16, spørsmål Q9	
11 Tabell	Nørberg, Cecilie, undersøkelse blant nasjonalparkforvaltere i Norge: <i>Formidling av kulturminner i Norske nasjonalparker</i> , sendt ut 15.02.16, spørsmål Q11	
12 Tabell	Nørberg, Cecilie, vurdering av formidlingsmetoder	
13 Bilde	Miljødirektoratet, <i>Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder</i> , 2015: 6	

Vedlegg 1

Personvern og opplysninger til arkivet:

Navn:

Fødselsdato:

Oppvekststed:

Bosted:

Arbeidsplass:

Utdannelse:

Yrke:

Ved å være med på intervjuet tillater jeg at informasjonen lagres i arkiv og er tilgjengelig for forskning. Jeg er klar over at materialet kan slettes fra arkivet hvis jeg ber om det.

Jeg ønsker å være helt anonym: Ja/nei.

Hvis nei:

Jeg tillater at alder kan brukes ved gjengivelser av hele eller deler av intervjuet: Ja/nei.

Jeg tillater at fornavn kan brukes ved gjengivelser av hele eller deler av intervjuet: Ja/nei.

Jeg tillater at fullt navn kan brukes ved gjengivelser av hele eller deler av intervjuet: Ja/nei.

Digitalisering:

Jeg tillater at hele eller deler av intervjuet kan publiseres digitalt: Ja/nei.

Hvis ja:

Jeg tillater at hele eller deler av intervjuet publiseres digitalt under full anonymitet: Ja/nei.

Hvis nei:

Jeg tillater at hele eller deler av intervjuet kan publiseres digitalt med alder: Ja/nei.

Jeg tillater at hele eller deler av intervjuet kan publiseres digitalt med fornavn: Ja/nei.

Jeg tillater at hele eller deler av intervjuet kan publiseres digitalt med fullt navn: Ja/nei.

Vedlegg 2

Intervjuspørsmål

Navn:

Arbeidssted:

Stilling:

Yrkesbakgrunn:

Bosted:

Oppvekst:

1. Hva går arbeidet deres ut på?
2. Hvem er det som besøker nasjonalparken?
3. Hva slags kulturminner finnes det i Lomsdal-Visten /Sonfjället?
4. Hvordan formidles disse kulturminnene? Eksempler:
 - a. Skilt?
 - b. Guiding?
 - c. Kart?
5. Hvor kan man finne informasjon om disse kulturminnene? For eksempel:
 - a. I parken?
 - b. På nettsteder?
 - c. I bøker/brosjyrer?
6. Hva mener dere om aktiv formidling av kulturminnene i nasjonalparken, og hvordan kan det gjøres?
7. Finnes det nasjonale eller lokale føringer for hvilke av nasjonalparkenes kulturminner som kan formidles og hvordan dette kan gjøres?
8. Hvilke mulige negative konsekvenser, om noen, av et formidlingsopplegg rundt kulturminnene kan du se for deg?
9. Hvilke positive effekter tror du det kan få om kulturminnene i Lomsdal-Visten/Sonfjället ble mer aktivt formidlet?
10. Er det noe du vil tilføye?

Vedlegg 3

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

‘Formidling av kulturminner i nasjonalparker’

Bakgrunn og formål

Formålet med denne studien er å finne ut hvordan kulturminner i nasjonalparker blir formidlet i dag og om det finnes mer hensiktsmessige måter å formidle kulturminnene i nasjonalparker på. Dette er en del av en masteroppgave ved NTNU i Trondheim, og arbeidet skjer i samarbeid med Helgeland museum, avdeling Velfjord.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Denne studien innebærer datainnsamling som krever en aktiv deltagelse, og på bakgrunn av dette har jeg valgt å foreta kvalitative intervju. Spørsmålene i intervjuet vil rette seg mot kulturminnene i den aktuelle nasjonalparken, arbeidet rundt disse og fremtidige planer. Om deltageren er komfortabel med opptak av intervjuet, vil det bli gjort, om ikke vil det bli notert under intervjuet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Helgeland museum, avdeling Velfjord, vil ha tilgang på intervjuet idet opptaket vil bli oppbevart der etter at undersøkelsen er avsluttet.

Den deltagende kan velge om han/hun ønsker å være anonym eller om han/hun ønsker å opptre med navn, jfr. skjemaet om personvern og opplysninger til arkivet.

Prosjektet skal etter planen avsluttes **i juni 2016**. Intervjumaterialet vil deretter bli overlevert til Helgeland museum, avdeling Velfjord. Formålet med å ta vare på dette er at det kan brukes i videre forskning i fremtiden. Det er kun de ansatte ved museet som vil ha tilgang på intervjuet og personopplysningene etter endt undersøkelse.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Cecilie Nørberg, telefon 45225832, masterstudent ved NTNU, eller Aud Mikkelsen Tretvik, veileder for masteroppgaven og professor ved NTNU, telefon 73596449.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4

Intervjuguide beboere/ brukere/ bekjente av Lomsdal- Visten nasjonalpark 10.10.15

Navn:

Fødselsår:

Født:

oppvekst:

bosted:

forhold til nasjonalparken:

1. Hva slags forbindelse har du til nasjonalparken?
2. Vet du noe om den tidligere bosetningen i nasjonalparken?
3. Kjenner du til noen personlige historier fra livet på gårdene e.l.?
4. Har du hørt eller vet du om noen samer som var her, eller er derifra?
5. kjenner du til samhandlingen mellom samene og bøndene på gårdene?
6. hva vet du om Strompdalen?
7. hva vet du om Lomsdalen?
8. Hva er det mest interessante ved Lomsdal- Visten?
9. Er det noe du ville lært mer om?
10. Hva mener du er viktig å trekke frem i en slik utstilling?
11. (Hva kjennetegner bosituasjonen i Nasjonalparken?)
12. Er det noe du vil legge til?

Vedlegg 5

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

_ / v v • u o] v P Å] v (} Æ u • i } v - Å ū • š w v • l

Bakgrunn og formål

Studien er en del av informasjonsgrunnlaget som skal brukes for å utvikle en basisutstilling ved museet i Velfjord. Hensikten med denne utstillingen er å skissere bosetningshistorien i Nasjonalparken Lomsdal-Visten. Formålet med dette er å formidle denne historien videre, slik at den ikke blir glemt. Dette er også en del av to masteroppgaver ved NTNU i Trondheim.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltagelsen i studiet innebærer en aktiv deltagelse gjennom intervju og innsamling av kilder gjennom både informanter, bøker og arkivmaterialet. Intervjuene vil bli tatt opp med båndopptaker og noen notater vil bli gjort i tillegg til dette. Intervjuet vil ikke i første omgang bli transkribert.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Velfjord museum, samt de to masterstudentene; Cecilie Nørberg og Anne Marit Slette vil ha tilgang på informasjonen som blir gitt. Lydopptaket og resterende informasjon vil bli ivaretatt ved Velfjord museum.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i 2016. Når prosjektet avsluttes vil opptak og opplysninger som er mottatt under studiet bevares ved Museet i Velfjord for framtidig bruk. Dette vil være verdifull informasjon når nye prosjekter skal utformes. Er det ønskelig at informasjonen som er gitt skal anonymiseres etter prosjektets slutt vil dette gjennomføres ved kontakt av museet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med masterstudentene: Cecilie Nørberg; 45 22 58 32, eller Anne Marit Slette; 41 04 20 35 eller Velfjord museum; 75 11 01 00.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)